

KOLTAY ANDRÁS*

A sajtószabadság fogalma ma

Új média, új szerkesztők és a jog hagyományos megközelítése

1. Bevezetés

A médiaszabadság fogalma a modern európai filozófiai és a jogi gondolkodásban folyamatosan formálódik. Eredetileg, a 18–19. században nem feltétlenül jelentett többet, mint az állam előzetes beavatkozásának kizárását, egyúttal a megjelenés utáni, utólagos felelősségre vonás megengedettséget, de a huszadik századra, a tömegmédia korában ez a szűk meghatározás már nem volt tartható. Amikor elismerést nyert az egyes jogrendszerekben azon gondolat, miszerint a médiának alapvető fontosságú feladatai vannak a demokratikus nyilvánosságban, ebből a felfogásból a médiaszabadság fogalmát is érintő következtetéseket kellett az egyes államokban levonni. A fogalom korunkban is változás elé néz, azon új szereplőknek köszönhetően, akik aktív részesei lettek az egyes tartalmak közönséghez való eljuttatásának. Jelen tanulmány azt a kérdést vizsgálja, hogy indokolt-e a médiaszabadság fogalmát újragondolni ezen új szereplőkre tekintettel. A 2. részben a szó-lásszabadság és a médiaszabadság különbségeit vizsgáljuk, annak érdekében, hogy a jelenleg használt „médiaszabadság” fogalom tartalmát azonosítsuk. A 3. részben a „média” jogi fogalmának egyes elemeit tekintjük át. A 4. részben azt elemezzük, hogy kinek a joga lehet a médiaszabadság, kik azok az új szereplők, akik igényt tarthatnak a jog védelmére, és milyen sajátos feladatot látnak el a demokratikus nyilvánosság működésében. Az 5. részben röviden áttekintjük, hogy milyen kritika illetheti az internet működését, amely érinti a demokratikus nyilvánosságot, illetve az internet használatához fűzött, a nyilvánosság szélesítésével kapcsolatos remények mennyiben váltak valóra, míg a 6. pontban található összegzésben levonjuk a tanulmány korábbi részeiből levonható lehetséges következtetéseket az állam jövőbeni szerepére vonatkozóan a médiaszabályozás területét illetően.

---

* Egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar. A szerző köszöni Thomas Gibbons, Bartóki-Gönczy Balázs és Szikora Tamás segítségét, illetve értő megjegyzéseit, amelyeket a tanulmány korábbi változatához fűztek.

2. A szólásszabadság és a sajtószabadság különbsége

2.1. Az amerikai és az európai megközelítés eltérései

A sajtószabadság tartalmának és a hozzá kapcsolódó alkotmányos szabályok mi-
benlétének megállapításához először is tisztázni kell, hogy a sajtószabadság eltér-e
a szólásszabadság alapjogától. Bármilyen választ adunk is e kérdésre, annak ko-
moly következményei lesznek az alapjogok védelmével kapcsolatos állami felada-
tok meghatározására nézve.

A múltban a szólás- és a sajtószabadság jellemzően nem differenciálódott ki-
rajzolódó jogi doktrínák mentén. A nagy angol alkotmányjogász, Albert Dicey is
felváltva, egymás megfelelőiként használta a két kategóriát.¹ Az Egyesült Államok
jogrendszerében, az Első Alkotmánykiegészítéshez kapcsolódó ítéletekben és jog-
irodalomban szintén azonos jelentéssel szerepeltek, annak ellenére, hogy a Press
Clause formájában a sajtószabadság önálló említést nyer az amerikai Alkotmány-
ban.² A különbségtétel hiánya olyannyira igaz, hogy a szövetségi Legfelső Bíróság
a mai napig sem adott önálló tartalmat a sajtószabadság alapjogának.³ Ezzel együtt
is, tekintettel a szólásszabadság rendkívül széles körű védelmére, a média műkö-
dése a különbségtétel elmaradása miatt nem szenved hátrányt, azaz nem vonatko-
zik rá szigorú jogi korlátozás, igaz, többletjogokat sem igen élvezhet.

Ez nem jelenti azt, hogy egyes amerikai szerzők ne érveltek volna a szólás- és
sajtószabadság különválasztása mellett.⁴ Potter Stewart bíró már a múlt század
hetvenes éveiben kifejtette, hogy a sajtószabadság – a szólásszabadsággal ellentét-
ben – nem egyéni, individuális jogosultság, hanem a médiát mint intézményt illeti
meg.⁵ A média az egyetlen olyan magánvállalkozás, amely konkrétan nevesítve

---

¹ Albert Venn DICEY: *Bevezetés az angol alkotmányjogba*. Budapest, Magyar Tudományos Aka-
démia, 1902. 223–252. (Első megjelenés: *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. London,
1885.)

² Melville B. NIMMER: Introduction: Is Freedom of the Press a Redundancy: What Does it Add to
Freedom of Speech? 26 *Hastings Law Journal*, 1975. 640., David LANGE: The Speech and Press
Clauses. 23 *UCLA Law Review*, 1975. 77; William W. VAN ALSTYNE: The Hazards to the Press of
Claiming a 'Preferred Position'. 28 *Hastings Law Journal*, January 1977. 761.

³ Edwin C. BAKER: The Independent Significance of the Press Clause Under Existing Law. 35
Hofstra Law Review, 2007. 955–959., Eugene VOLOKH: Freedom for the Press as an Industry, or for the
Press as a Technology? From the Framing to Today. 160 *University of Pennsylvania Law Review*, 2012.
459.

⁴ Elsőként minden bizonnyal Jerome A. BARRON: Access to the Press – A New First Amendment
Right. 80 *Harvard Law Review*, 1967. 1641. és *Freedom of the Press for Whom? The Right of Access
to Mass Media*. Bloomington, Indiana University Press, 1975.

⁵ Potter STEWART: 'Or of the Press'. 26 *Hastings Law Journal*, 1975. 631.

alkotmányos védelemben részesül.⁶ A sajtószabadság nem a médiában dolgozó egyént, hanem az intézményt védi, így a sajtószabadsághoz kapcsolódó esetleges többletjogok és -kötelezettségek is az intézményt illetik, illetve terhelik.⁷

William Brennan bíró egy beszédében a sajtószabadságot nem tekintette a szólásszabadsághoz hasonlóan széles körben korlátozhatatlannak. Mint mondta, a médiának tudomásul kell vennie, hogy olyan munkát végez, amelyben többféle, egymásnak akár ellentmondó érdekre is tekintettel kell lennie, és teljesítenie kell bizonyos többletkötelezettségeket is.⁸ Brennan is, hasonlóan Stewarthoz, a sajtószabadság megalapozásául szolgáló közösségi érdekeket emeli ki, mint a szólásszabadsághoz képesti legfőbb különbséget.

Ha a Legfelső Bíróság gyakorlatában nem is, a fenti nézetek az újabb szakirodalomban is jelen vannak. Lyrissa Lidsky a jelenlegi, Roberts főbíró általa vezetett testület döntéseit kritizálja a sajtószabadság önálló elismerésének hiánya miatt, amelyből eredően a média nem kaphat többletjogokat a szólásszabadság gyakorlójának jogaihoz képest.⁹ Sonja West szintén a média „különállósága” mellett érvel.¹⁰ Álláspontja szerint a sajtószabadság nem vonatkozhat kizárólag a közzététel és a terjesztés jogára, azaz nem pusztán bizonyos technológiák szabad használatát védi, hanem demokratikus funkciója is van.¹¹ West szerint, ha mindenkit, aki a szólásszabadságát gyakorolja, felruházzunk egyúttal a sajtószabadság – azonos mértékű – védelmével is, az paradox módon a sajtószabadság leértékelődéséhez vezet, mert ez a megközelítés figyelmen kívül hagyja a média sajátos társadalmi szerepét.¹² A média és a benne dolgozó újságírók ugyanis nem csak közzéteszik az

---

⁶ *Zurcher v. Stanford Daily*, 436 U.S. 547, 576 (1978), Stewart bíró különvéleménye. L. még Keith J. BYBEE: Justice Stewart Meets the Press. *Working paper* (2014). http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=keith_bybee. Későbbi megjelenési hely: Helen J. KNOWLES–Steven B. LICHTMAN (szerk.): *Judging Free Speech: First Amendment Jurisprudence of U.S. Supreme Court Justices*. London–New York, Palgrave Macmillan, 2015.

⁷ Az amerikai jogirodalomban hasonlóan l. még Randall P. BEZANSON: Institutional Speech. 80 *Iowa Law Review*, May, 1995. 823; Frederick SCHAUER: Towards an Institutional First Amendment. 89 *Minnesota Law Review*, May 2005. 1256.; Edwin C. BAKER: *Human Liberty and Freedom of Speech*. New York–Oxford, Oxford University Press, 1989., különösen 229. és 233.; uő: Press Rights and Government Power to Structure the Press. 34 *University of Miami Law Review*, 1980. 819.; Owen M. FISS: Free Speech and Social Structure. 71 *Iowa Law Review*, July 1986. 1405.; *Megosztott liberalizmus. A szólásszabadság és az államhatalom sokféle arca*. Budapest, CompLex, 2013. 17–48.; Allan C. HUTCHINSON: Talking the Good Life: From Free Speech to Democratic Dialogue. 1 *Yale Journal of Law and Liberation*, 1989. 17.

⁸ William J. BRENNAN: Address. 32 *Rutgers Law Review*, 1979. 173.

⁹ Lyrissa Barnett LIDSKY: Not a Free Press Court? *Brigham Young University Law Review*, 2012. 1819., különösen 1831–1835.

¹⁰ Sonja R. WEST: Press Exceptionalism. 127 *Harvard Law Review*, 2014. 2434. és uő: Awakening the Press Clause. 58 *UCLA Law Review*, 2011. 1025.

¹¹ WEST (2014) i. m. (10. lj.) 2441.

¹² Uo., 2442.

egyes véleményeket: a média a társadalmi nyilvánosság elsőszámú mozgatója, motorja, fóruma. A média nem eshet azonos megítélés alá a szólásszabadságát hangoosan beszélők segítségével gyakorló egyének csoportjával, még akkor sem, ha az új technológiák segítségével ma már bárki gyűjthet híreket és közzé is teheti azokat.¹³ Lidsky és West tehát Brennan és Stewart érveit viszi tovább napjainkban.

Bár e gondolatok sem tekinthetők többségi álláspontnak az amerikai jogirodalomban, de még mindig jóval ‘szelídebbek’ Edwin Baker – a sajtószabadság mainstream teoretikusaihoz képest radikálisnak tekinthető – felfogásánál. Baker a média egyes szereplőit a „magánhatalom” egyik képviselőjének tekintette, amelyek gazdasági-politikai érdekeiből fakadóan tudatosan torzítják el a demokratikus nyilvánosságot, ezért nem pusztán a szólás- és sajtószabadság szétválasztása, hanem a média működésének korlátozása mellett érvelt.¹⁴

Az amerikai szerzőket és jogrendszert magunk mögött hagyva, megállapíthatjuk, hogy az európai alkotmányok és nyomukban az egyes jogrendszerek igyekeznek elválasztani egymástól a szólás- és sajtószabadságot. A médiára valamennyi európai államban önálló törvényi szabályozás vonatkozik, az Európai Unió (a továbbiakban: EU) is alkotott önálló szabályozást az audiovizuális médiaszolgáltatásokra vonatkozóan.¹⁵ A két jog szétválasztása a brit jogirodalomban is tükröződik.¹⁶ Közelmúltban megjelent cikkében Thomas Gibbons is kiemeli, hogy a szólásszabadság az egyének, és nem az intézmények (médiavállalkozások) joga, a médiához kapcsolódó tulajdonosi jog pedig feltétlen, és nem azonos a szólásszabadsággal.¹⁷ A média mint „intézmény” elismerése ugyanakkor fontos, mert ha eléggé erőteljes, akkor elvben ellen tud állni a külső nyomásnak, de ezzel együtt is, a köz érdekében korlátozás alá vonható.¹⁸

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye a véleménynyilvánítási szabadságról szóló 10. cikkében ugyan nem említi nevesítve, eltérő jogként a sajtószabadságot, de egyrészt az egyezmény szövegéből közvetve kiolvasható annak elismerése

¹³ Uo., 2445.

¹⁴ Edwin C. BAKER: Press Performance, Human Rights, and Private Powers as a Threat. 5 *Law & Ethics of Human Rights*, 2011, issue 2. 217.; uő: A magánhatalom, a sajtó és az Alkotmány. In *Medias Res*, 2012/2. 163–181. Private Power, the Press and the Constitution. 10 *Constitutional Commentary*, 1993. 421.; uő: Media, Markets and Democracy. Cambridge University Press, 2001.; uő: *Advertising and a Democratic Press*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1994.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (kodifikált változat).

¹⁶ Az elvi kérdések tisztázásának céljával I. pl. Eric BARENDT: Inaugural Lecture – Press and Broadcasting Freedom: Does Anyone Have any Rights to Free Speech? *Current Legal Problems*, 1991. 79.; Geoffrey MARSHALL: Press Freedom and Free Speech Theory. *Public Law*, 1992. 40.

¹⁷ Thomas GIBBONS: Free Speech, Communication and the State. In: Merris AMOS–Jackie HARRISON–Lorna WOODS (szerk.): *Freedom of Expression and the Media*. Leiden & Boston, Nijhoff, 2012. 36.

¹⁸ Uo.

(amikor „eszmék közléséről” és a rádiókról, televíziókról nevesítve is szól), másrészt az egyezményre épülő joggyakorlat évtizedek óta gyarapítja a sajtószabadság határaival kapcsolatos joganyagot. A 10. cikk 2. bekezdése pedig e jogokat „kötelezettségekkel és felelősséggel együttjáró szabadságok”-ként említi. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) következetes gyakorlata szerint a médiára ‘hárul’ a közérdekű információk és közérdekű témákhoz kapcsolódó vélemények közzétételének feladata, sőt kötelezettsége.¹⁹

A sajtószabadság új, demokratikus fogalmának megalkotásában élenjáró (magyar) Alkotmánybíróság is igyekezett 1989 után önálló jelentést adni a sajtószabadságnak. A 37/1992. (VI. 10.) AB határozat már három évvel a rendszerváltozás után rögzítette, hogy „A sajtó nemcsak a szabad véleménynyilvánítás eszköze, hanem a tájékoztatásé is, azaz alapvető szerepe van a véleményalkotás feltételét képező tájékozódásban.”

2.2. Mi következik a szólás- és sajtószabadság különbségéből?

Amennyiben a sajtószabadságot önálló sajátosságokkal bíró jognak ismerjük el, úgy ebből az elismerésből speciális jogok és kötelezettségek fakadhatnak. Így a szólás- és sajtószabadság megkülönböztetése nem csupán elvi kérdés. Ha a két jogot eltérőnek tekintjük, akkor hozzájuk eltérő részjogok és kötelezettségek kapcsolódhatnak. A médiában dolgozót természetesen megilleti a szólásszabadság, de azt csak a médiára vonatkozó speciális szabályozás keretei között gyakorolhatja. A média demokratikus feladataira tekintettel azonban többletvédelem is megilleti. Ilyen jogosultság lehet például az információforrások védelme, a szerkesztőségek házkutatások alóli részbeni mentessége, a különleges belépési és hozzáférési jogosultságok (pl. egyébként zártkörű, vagy korlátozott nyilvánosságú események helyszínére), az újságírókat a média tulajdonosaival és hirdetőivel szemben megillető védelem, vagy a médiát megillető bizonyos adózási kedvezmények. Ezzel párhuzamosan a média Európában speciális tartalmi szabályozás alá esik (pl. gyűlöletbeszéd, gyermekekre káros tartalom korlátozása, emberi méltóság védelme, kereskedelmi kommunikáció korlátozása), fokozott szerephez jut a szerzői jogi szabályozás, korlátozott a piacra lépés és a túlzott piaci befolyás megelőzése érdekében a tulajdonlás, léteznek *must carry* és *must offer* szabályok, a műsorkvóta-szabályok értelmében meghatározott mennyiségű európai (és egyes államokban nemzeti) tartalmat kell közzétenni, és szintén számos állam írja elő a kiegyensú-

---

¹⁹ L. pl. *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, no. 13585/88, 1991. november 26-i ítélet, *Sunday Times v. the United Kingdom*, no. 13166/87, 1991. november 26-i ítélet, *Thorgeir Thorgeirsson v. Iceland*, no. 13778/88, 1992. június 25-i ítélet, *MGN Ltd. v. the United Kingdom*, no. 39401/04, 2011. január 18-i ítélet, *Uj v. Hungary*, no. 23954/10, 2011. július 19-i ítélet.

lyozott tájékoztatás kötelezettségét, valamint ismeri el a válaszadási jogot. A pozitív jelleg elismerésének következménye az, hogy Európában minden állam továbbra is fenntartja és működteti, finanszírozza a közszolgálati médiaszolgáltatás rendszerét, amelynek – mások mellett – két fontos funkciója az, hogy a piac által kielégítetlen közönségigényekre is figyelemmel legyen, valamint hiteles és alapos hírszolgáltatást nyújtson. Herdis Thorgeirsdottir ezen túllépve amellettt érvel, hogy a média demokratikus feladatainak teljesítése pozitív (előíró jellegű) beavatkozást igényelne, amely rászorítaná a médiát e feladatainak teljesítésére.²⁰ (Jelenleg ilyen szabályok csak közvetve kísérlik meg ennek elérését, például a kiegyensúlyozott tájékoztatás szabályán vagy a válaszadás jogán keresztül.)

E jogok és kötelezettségek léte, indokoltsága még a „régii” médiarendszerben alapozódott meg, amikor a nyomtatott sajtó mellett a rádió és a televízió létezett mint médium. Ugyanakkor az AVMS irányelv már 2007-ben európai szintű szabályozás alá vonta az új szolgáltatások egy részét (a lekérhető médiaszolgáltatásokat, amelyek jó része az internetről érhető el). Az Európai Bizottság által a mediaszabadság és -pluralizmus európai helyzetének áttekintésével megbízott magas szintű munkacsoport (High Level Group) 2013. januári jelentésében megállapította, hogy az internetes szolgáltatások terjedésével jogbizonytalanság keletkezett, mert nehéz megállapítani, hogy mely szolgáltatásra milyen szabályok vonatkoznak, illetve mely államnak van felettük joghatósága. A jelentés szerint az újságírókat megillető jogok és őket terhelő kötelezettségek az új médiakörnyezetben is továbbélnek, de ez feltétlenül újraszabályozást igényel.²¹

2.3. A sajtószabadság negatív és pozitív jellege

Ha elismerjük a mediaszabadság önálló sajátosságait, úgy egy ebből eredő új problémával is foglalkoznunk kell. Az alapjogok jellemzően negatív jellegűek, azaz az államot kötelezik e jogok tiszteletben tartására polgáraival szemben és védelmére polgárai javára. De a mediaszabadság negatív jellege önmagában nem alkalmas arra, hogy a demokratikus nyilvánosság működésével kapcsolatos fontos érdekeket teljes egészében magába foglalja, megjelenítse.

---

²⁰ Herdis THORGEIRSDOTTIR: A nevéhez méltó újságírás: az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének pozitív értelmezése. *In Medias Res*, 2013/1. Journalism Worthy of the Name: an Affirmative Reading of Article 10 of the ECHR. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 2004. 601.; uő: *Journalism Worthy of the Name: Freedom Within the Press and the Affirmative Side of Article 10 of the European Convention on Human Rights*. Brill Academic Publisher, 2005.

²¹ A mediaszabadsággal és -pluralizmussal foglalkozó magas szintű munkacsoport jelentése (a továbbiakban: Magas szintű munkacsoport), 33. http://ec.europa.eu/information_society/media_taskforce/doc/pluralism/hlg/hlg_final_report.pdf

A sajtószabadságnak ennek megfelelően szükséges elismerni a pozitív jellegét is. Az alapjogok tartalmának e differenciálása Isaiah Berlin teóriájára vezethető vissza.²² Berlin az egyén számára biztosított, külső beavatkozás nélküli mozgásteret tekintette a negatív szabadságnak (*valamitől, valakitől* való szabadság), míg a döntési szabadságot, tehát azt, hogy az egyén saját maga ura legyen, a pozitív szabadságnak (*valamire* való szabadság). John Rawls is kiemeli, hogy a legtöbb egyén számára nem a szabad polgárjogi státus (*civic status of being free*), hanem a szabadság (*liberty*) gyakorlati élvezete fontos.²³ A sajtószabadság vonatkozásában a negatív jelleg a médián keresztüli kommunikáció külső beavatkozástól való mentességét jelenti, míg a pozitív jelleg azon érdek védelmét, hogy a média tartalmaihoz bárki szabadon hozzáférhessen, illetve a média tartalmi sokszínűek legyenek, és sokféle véleményt mutassanak be (ezt nevezhetjük tájékozódáshoz való 'jognak', amely azonban valódi, önálló alapjogként való elismerést még nem nyert). Azaz, míg a negatív jelleg (a külső erők, így elsősorban az állam általi „békén hagyatás”) a média tényleges joga, addig a pozitív jelleg elismerése a média közönségének (tágabb értelemben a teljes társadalomnak) az érdeke. Ezen érdek elismeréséből pedig az a következmény fakad, hogy a médiaszabályozás a médiára ró bizonyos olyan közérdekű kötelezettségeket, amelyek a szabad tájékozódás érdekének kielégítését szolgálják. A két – negatív és pozitív, azaz egymással látszólag ellentétes – jelleg jogi szabályozás általi együttes figyelembevételével, a jogok és kötelezettségek egyensúlya határozza meg a sajtószabadság mint alapjog tartalmát, illetve körvonalait. Fontos kiemelni, hogy a pozitív jelleg elismerése nem azonos azzal a pozitív médiaszabadsággal, amely a média egyes fórumaihoz való hozzáférést jelenti. Utóbbira példa a választási jog elismerése egy államokban, amely alapján a jogosultnak a média akarata ellenére is joga van a róla szóló híradást követően álláspontját kifejteni, de ilyen hozzáférési jogra (access right) példa a politikai reklámok kötelező közzététele is a televíziós és rádiós műsorszolgáltatásban, választási időszakban. A médiaszabadság pozitív jellege tehát nem mozdítja ki a közönséget a passzivitásból, azaz ők nem befolyásolhatják aktívan a média tartalmait, de a széles körű tájékozódáshoz fűződő érdekük mégis jogi elismerést nyerhet.

A sajtószabadság felőli gondolkodás kezdetei során természetesen a sajtószabadság negatív jellege volt hangsúlyosabb, amely jogot akkor a cenzúra tilalmával azonosították. Ma már a média szabadságába való külső beavatkozás jóval szélesebb körben lehetséges, mint pusztán a vélemények megjelenésének direkt korlátozása. A média piaca más vállalkozásokhoz képest jóval korlátozottabb.

---

²² Isaiah BERLIN: A szabadság két fogalma. In: uő: *Négy esszé a szabadságról*. Budapest, Európa, 1990. 334–443. *Four Essays on Liberty*. Oxford–New York, Oxford University Press, 1969.

²³ John RAWLS: *A Theory of Justice*. Harvard University Press, 1971. 204. *Az igazságosság elmélete*. Budapest, Osiris, 1997.

A jog korlátozza a médiumok tulajdonjogának megszerzését, meghatározva egy limitet, amely felett egyazon tulajdonos nem szerezhethet újabb jogosultságot. Közvetlenül érintik a média tartalmát a rádiós és televíziós médiaszolgáltatók részére előírt különféle műsorszerkezeti követelmények. Ezek egy része negatív jellegű előírást fogalmaz meg (reklámok időbeli korlátja, korhatárbesorolás, pornográf tartalom korlátozása stb.), mások kifejezetten pozitív, tevőleges magatartást követelnek meg a médiumoktól (kiegyensúlyozott hírszolgáltatás, műsorkvóták, egyes államokban a politikai reklámok kötelező közzététele).

A sajtószabadság pozitív jellegének – a közönség érdekeinek – elismerése a média demokratikus feladatainak felismeréséből fakad. Az internet elterjedése előtti időben ezzel kapcsolatban terjedelmes szakirodalom született meg. A média társadalmi felelősségének felvetése az Egyesült Államokban sem ismeretlen gondolat, bár a médiaszabályozásban nem jelent meg. A média közösségi szerepének felülvizsgálatát, újbóli meghatározását feladatul kapó testület Hutchins-bizottság 1947-es jelentésében a média társadalmi felelősségének az Egyesült Államokban korábban jószerivel ismeretlen teóriáját alkotta meg.²⁴ A bizottság szerint a sajtó szabadságára leselkedő legfőbb veszély abban áll, hogy dacára a technikai fejlődésnek és a sajtó mennyiségi gyarapodásának – amely persze magával hozta a piacra való belépés jelentős megdrágulását is – korlátozottabbá vált a médiához való hozzáférés lehetősége, kevesebb hang nyilvánulhat meg abban, és e kevesek jó része nem vesz tudomást a társadalom irányában fennálló felelősségéről.²⁵

Néhány amerikai szerző a jogrendszerek eltérései ellenére is Európában ismerősen csengő gondolatokkal állt elő. Judith Lichtenberg gyakran idézett cikke szerint a sajtószabadság a demokrácia működéséhez szükséges eszköz, amely természetesen felhasználható gazdasági célok elérése érdekében is, de csak bizonyos, a közérdeket szolgáló megkötésekkel.²⁶ Cass Sunstein könyvében „második New Deal-t” követel, mert felismerése szerint a modern média nem nyújt segédkezet, sőt megnehezíti a demokrácia működését: a kereskedelmi média térhódításával arányosan csökken a remény az aktív, a részvételi demokráciában döntő szerephez jutó állampolgárok kinevelődésére.²⁷ Owen Fiss egy, a magyarországi rendszerváltást követően rendezett budapesti konferencián előadásában kifejezetten a szabad-

---

²⁴ *A Free and Responsible Press. A General Report on Mass Communication: Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines, and Books.* By the Commission on Freedom of the Press. The University of Chicago Press, 1947. <https://archive.org/details/freeandresponsib029216mbp>; John C. NERONE: *Last Rites: Revisiting four Theories of the Press.* Chicago, University of Illinois Press, 1995. 77–100.

²⁵ Lee C. BOLLINGER: *Images of a Free Press.* University of Chicago Press, 1991. 28–34.

²⁶ Judith LICHTENBERG: Foundations and Limits of Freedom of the Press. In: uő. (szerk.): *Democracy and the Mass Media.* Cambridge University Press, 1990. 104–105.

²⁷ Cass R. SUNSTEIN: *Democracy and the Problem of Free Speech.* New York, Free Press, 1995. (2. kiad.). L. továbbá uő.: New Deal a szólásszabadságnak. In *Medias Res*, 2013/1. 66–86.; A szólásszabadság ma. *Iustum Aequum Salutare*, 2013/1.; A New Deal for Speech, 17 *Hastings Communications*

ságukat a közelmúltban elnyert, egykori szocialista államok polgárait figyelmeztette arra a veszélyre, ha a nyugati világban létező médiaszabályozási megoldásokat kritika és megfontolás nélkül veszik át. Konklúziója értelmében pusztán a szabad piac „teremtő ereje” által életre hívott médiaviszonyok számos hasonló vonást fognak felölteni, mint amelyek a korábbi, diktatórikus rendszerekben kivehetők voltak.²⁸ A sajtószabadság demokratikus felfogása mellett, azt kiegészítve jelenik meg az *egyenlőség* gondolata, mintegy az állami beavatkozás igazolásaként.²⁹ Az egyenlőség nem tényleges, hanem formális egyenlőséget, a hozzáférés esélyeinek kiegyensúlyozását jelenti.

Az újabb szakirodalom egy része – Európában, és egy immáron alapvetően megváltozott médiakörnyezetben is – elfogadja a pozitív-negatív jelleg megkülönböztetését. Gibbons kiemeli, hogy a média vonatkozásában a magánvállalkozásoknak is lehet közfunkciójuk, túl magánérdekű tevékenységükön.³⁰ A médiához való hozzáférés érdekében a magántulajdonú médiavállalkozásoknak is tekintettel kell lenniük közönségük érdekeire, illetve eltérő véleményeket is közzé kell tennie (nem szelektálhat teljes egészében szabadon tulajdonosa vagy szerkesztője ízlése, felfogása alapján).³¹

A sajtószabadság pozitív jellegének elismerése elleni érvek jellemzően az Egyesült Államokból érkeznek. Az amerikai jogirodalom fősodra szerint az állami beavatkozásnál (szabályozásnál) minden (így a piac magára hagyott működése is) csak jobb lehet: az állam beavatkozása vagy szükségtelen, vagy egyenesen káros. Andrew Kenyon cikkében röviden összefoglalja ezen érvelések lényegét, hivatkozva a legfontosabb szerzőkre: ezek alapján a sajtószabadság mindenkit egyenlően megillető jog – mindenki szabadon kifejezheti a véleményét, és azok terjesztésére állami korlátozások nélkül, szabadon felhasználhatja a médiát is –, így az egyenlőség állami/kormányzati beavatkozás (cselekvés) nélkül megvalósul. Az állam beavatkozása szükségszerűen eltorzítja a média működését, egyeseket előnyösebb helyzetbe hoz mások rovására, és ezzel csorbítja az Első Alkotmánykiegészítésből fakadó jogokat.³²

Ezzel szemben az európai jogfelfogás az elvek szintjén nem vitatja a médiához való hozzáférést célzó állami intézkedések létjogosultságát, és ismeri a fent fel-

---

and Entertainment Law Journal, 1994–95. 137.; Free Speech Now. 59 *University of Chicago Law Review*, vol. 59. (1992) 255.

²⁸ Owen M. FISS: Building a Free Press. In: SAJÓ András–Monroe E. PRICE (szerk.): *Rights of Access to the Media*. Boston, Kluwer Law International, 1996. *Megosztott liberalizmus. A szólásszabadság és az államhatalom sokféle arca*. Budapest, CompLex, 2013. 193–218.

²⁹ Kenneth L. KARST: Equality as a Central Principle in the First Amendment. *University of Chicago Law Review*, 1975. 20.

³⁰ GIBBONS i. m. (17. lj.) 33.

³¹ Uo., 39.

³² Andrew T. KENYON: Assuming Free Speech. 77 *The Modern Law Review*, 2014. 379., 381–385.

sorolt, a médiára kötelezettségeket telepítő szabályozási megoldásokat, amelyek döntő többségben (a gyermekvédelem, a szerzői jog, a tulajdoni koncentráció korlátozása és a kereskedelmi kommunikáció szabályozása kivételével) még elvileg is elfogadhatatlanok (alkotmányellenesek) lennének az amerikai jogrendszerben, és ahol egyik-másik tárgykörben létezik szabályozás, az is jóval enyhébb beavatkozást jelent, mint amelyet az európai jogrendszerek alkalmaznak.

Eric Barendt monográfiájában leszögezi, hogy a szólásszabadság szabályozás tárgya lehet „annak érdekében, hogy gyakorlása hatékonyabb legyen”.³³ Gibbons úgy véli, hogy az állam nem kerülheti el a felelősséget, amely a szólásszabadság védelmével kapcsolatban terheli, kiváltképpen a nyilvános vitában való tisztességes részvétel és a véleményekhez való hozzáférés tekintetében.³⁴ Kenyon azt állítja a sajtószabadság pozitív jellegét áttekintő jogirodalom elemzését követően, hogy azokból levezethetően a vitának és a gondolatok sokszínűségének támogatása nem várható el a piacok központú médiától, azokhoz a piacokon túli támogatásra van szükség.³⁵

Kenyon úgyszintén megállapítja, az EJEB joggyakorlata nem ad erős alátámasztást a sajtószabadság pozitív jogához. Ugyanakkor a bíróság több döntésében is kifejezetten említést tett a médiapluralizmus fontosságáról.³⁶ A médiapluralizmus – bár a fogalmának meghatározását megkísérelni is nagy merészség lenne³⁷ – lényegében egy olyan érték, amelynek elérését több, a sajtószabadság pozitív jellegéhez kapcsolódó, azaz a médiához való hozzáférést célzó szabály szolgálja (ilyenek tekinthető pl. a kiegyensúlyozott tájékoztatás, a válaszjog, a *must carry* szabály, a műsorkvóták szabálya). A médiapluralizmus ugyanakkor nem csak pozitív, hanem negatív jellegű előírásokat is magába foglal; ide tartoznak pl. a tulajdoni korlátozások a médiapiacra. Ezek nem mindegyikéről született EJEB-döntés, de pl. a válaszjog szerepét a sajtószabadság pozitív jellegének erősítésében a testület több ízben is elismerte.³⁸ Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a médiamű-

³³ ERIC BARENDT: *Freedom of Speech*. Oxford University Press, 2005. 69.

³⁴ GIBBONS i. m. (17. lj.) 42.

³⁵ KENYON i. m. (32. lj.) 398.

³⁶ Uo., 393–395. E döntések: *Informationsverein Lentia v. Austria*, nos. 13914/88, 15041/89, 15717/89, 15779/89, 17207/90 1993. november 24-i ítélet, *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria*, no. 32240/96, 2000. szeptember 21-i ítélet, *Centro Europa 7 s.r.l. and Di Stefano v. Italy*, no. 38433/09, 2012. június 7-i ítélet, *Manole v. Moldova*, no. 13936/02, 2009. szeptember 17-i ítélet.

³⁷ Független tanulmány a médiapluralizmus mutatóiról az Európai Unió tagállamaiban – egy kockázat alapú megközelítés felé. *AKTI dokumentumok 7*. 2010. szeptember, http://www.akti.hu/dok/dokumentum07_2.pdf; Peggy VALCKE et al.: *The European Media Pluralism Monitor: Bridging Law, Economics and Media Studies as a First Step towards Risk-Based Regulation in Media Markets*. 2 *Journal of Media Law*, 2010, No. 1. 85.

³⁸ *Ediciones Tiempo S. A. v. Spain*, no. 13010/87, 1989. július 12-i ítélet, *Melnychuk v. Ukraine*, no. 28743/03, 2005. július 5-i ítélet (itt az EJEB megállapította, hogy a válaszadási jog biztosítása a panaszos szólásszabadságának részét képezi. Azaz, a jog nem a sérelmes tartalmat közzétevő újság

veltség növelésének fontosságát sem, amely elősegítheti a sajtószabadság pozitív jellegének tényleges gyakorlását; ugyanakkor a *media literacy* nem elsősorban jogi kérdés, és ha támogató szabályozást nyer, jellemzően nem emelhető ellene kifogás az alkotmányos sajtószabadságra hivatkozó érveléssel.

3. A „médiá” fogalma

A következő lépés, ha közelebb kerültünk a „sajtószabadság” fogalmának azonosításához, hogy megvizsgáljuk, ki és mely szervezet lehet e jog alanya, gyakorlója.

A „médiá” fogalma hosszú ideig – dacára annak, hogy egymás után jöttek létre újabb és újabb formái – nem volt bizonytalan tartalmú. A nyomtatott sajtó, a televízió és a rádió besorolása a média fogalma alá nem lehetett vita tárgya. Szintén nem vitatott, hogy nem tekintjük médiának (a médiaszabályozás hatálya alá tartozónak) a moziban vetített filmeket, a könyveket és az utcán osztogatott röplapokat sem, vagy az egyébként a médiához hasonlóan adatgyűjtéssel és azok közzétételével foglalkozó olyan szervezetek produktumait, mint a hitelügynökségek, pénzügyi szolgáltatók, utazási irodák, időjárás-előrejelzők.³⁹

A korábbi, „hagyományos” felfogás a média egyes formái (megjelenési és terjesztési módja) alapján határozza meg az érintett tevékenységeket. A technikai fejlettség jelen szakaszában azonban ez már önmagában nem ad megfelelő eligazítást. A médiakonvergencia jelensége folytán az egyes tartalmak immáron nem kötődnek szorosan az őket hordozó médiumok megjelenési formájához: a nyomtatásban megjelenő újságok olvashatóak az interneten, a mobiltelefonon pedig nézhetjük a televíziós műsort. Az újonnan létrejövő kommunikációs formák (blogok, kommentek, magánweboldalak, *közösségi média*) pedig nem sorolhatók be nehézségek és következetlenségek nélkül a korábbi kategóriákba.

Útmutatást ad a média fogalma tekintetében az Európai Parlament és a Tanács 2010. március 10-i 2010/13/EU irányelve (a továbbiakban: AVMS irányelv) „audio-

---

kiadójának sajtószabadságát csorbítja, hanem – éppen ellenkezőleg – olyan eszköz, amely a panaszos számára ténylegesen, az őt ért támadás fórumán teszi lehetővé szólásszabadsága gyakorlását.), *Vitrenko and others v. Ukraine*, no. 23510/02, 2008. december 16-i ítélet, *Kaperzynski v. Poland*, no. 43206/07, 2012. április 3-i ítélet: „[a] Bíróság álláspontja szerint a helyreigazítás vagy válasz közzétételét előíró jogi kötelezettség a nyomtatott sajtó által gyakorolt véleménynyilvánítási szabadság jogi kereteinek normális eleme. Önmagában nem tekinthető sem túlzottnak, sem ésszerűtlennek. Sőt, a Bíróság már korábban kimondta, hogy a válaszadási jog a véleménynyilvánítás szabadságának fontos elemeként az Egyezmény 10. cikkének hatálya alá tartozik. Ez következik abból, hogy nem csupán arra van szükség, hogy lehetséges legyen a hamis információk cáfolata, hanem egyúttal szükséges a véleménypluralizmus biztosítása is, különösen az olyan nagy érdeklődésre számot tartó kérdésekben, mint az irodalmi vagy politikai viták...” (66. bek.).

³⁹ David A. ANDERSON: Freedom of the Press. 80 *Texas Law Review*, 2002. 442–444.

vizuális médiaszolgáltatásra” vonatkozó definíciója,⁴⁰ amely alapján az irányelv azon szolgáltatásokra terjed ki, amelyeket:

- a) gazdasági szolgáltatásként,
- b) a szolgáltatás nyújtójának szerkesztői felelőssége mellett,
- c) tájékoztatási, szórakoztatási vagy oktatási céllal,
- d) a nyilvánossághoz történő eljuttatás céljával nyújtanak.

A fogalom – bár az irányelv ezt nem teszi meg – elvben kiterjeszthető más médiumokra, így a rádióra és a sajtóra is. Fontos, hogy mivel az EU legfontosabb célja az irányelvvel az egységes piac szabályozása, ezért csak a gazdasági (üzletszerűen, az anyagi haszonszerzés reményében, anyagi kockázatvállalás mellett nyújtott) szolgáltatásokkal foglalkozik, ez pedig komoly megszorítást jelent a média fogalmának „hagyományos” tartalmához képest. Ha ezt a fogalmat adaptálnánk pl. a sajtóra, akkor kizárnánk a fogalom alól a diákújságokat, önkormányzati lapokat, minden olyat, amellyel kapcsolatban a kiadójának nincs fontos gazdasági érdeke. (Ez is egy elfogadható megközelítés, a magyar médiaszabályozás például az irányelv fogalmát terjeszti ki a rádiókra és a sajtóra is.⁴¹)

A másik három fogalmi elem (szerkesztői felelősség, tájékoztatási, szórakoztatás, oktatás cél és a nyilvánossághoz való eljuttatás) a média „hagyományos” fogalmához igazodik, de kérdés, elegendő-e arra, hogy mindent lefedjen, ami ma médiának tekintendő, illetve hogy nem fed le olyat, amit esetleg nem kellene annak tekintenünk.

A közéletben folytatott viták, legyen bármily erőteljes is e tekintetben a média szerepe, nem kizárólagosan a média által biztosított fórumok valamelyikén zajlanak: a baráti társaság megbeszélései feltehetően hatékonyabban formálják a vitában részt vevők álláspontját, mint az esti hírműsorok. Ugyanakkor a média nem minden szereplője kíván a közösségi viták színtere lenni: korunkban a médiában megtalálható tartalmak döntő többsége semmiféle – megszorítón értelmezett – közéleti relevanciával nem rendelkezik. David Anderson tanulmányában ezért amellet érvel, hogy mivel a médiát már nem lehet pontosan behatárolni pusztán megjelenési formája alapján, illetve mivel a média jó része nem abból a célból működik, hogy a tőle a közösség érdekében elvárt feladatnak eleget tegyen, az újradefiniálendő fogalmat érdemesebb volna annak funkciója alapján meghatározni.⁴² Azaz, ha egy adott újság, televízió, weboldal azért működik, hogy a média hagyo-

---

⁴⁰ AVMS irányelv, 1. cikk, (1) bek. a) pont.

⁴¹ Smtv. 1. §, KOLTAY András et al.: A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban. *Iustum Aequum Salutare*, 2011/4.; András KOLTAY (szerk.): *Hungarian Media Law*. Budapest, CompLex, 2012. 3.

⁴² ANDERSON i. m. (39. lj.).

mányos szerepének megfeleljen, úgy jogi értelemben „médiának” tekintendő. Ezen hagyományos szerepe pedig az európai felfogás szerint a demokratikus nyilvánosság szolgálata, illetve működtetése. Valamennyi, a média új fogalmával foglalkozó vitáirat, szakértői anyag, ajánlás hangsúlyozza a média demokratikus feladatait.⁴³

Jan Oster tanulmányában Andersonhoz hasonlóan érvel. A média demokratikus feladatai felől közelítve, egy új, funkcionális megközelítést javasol, amely alapján a szabályozás szempontjából csak az olyan egyén vagy vállalkozás tekinthető médiának, aki vagy amely „a közügyekre vonatkozó információkat és gondolatokat gyűjt és terjeszt, a széles közönségnek szánva, rendszeresen, és a hírgyűjtésre, valamint a szerkesztési folyamatra vonatkozó, meghatározott sztenderdek szerint eljárva.”⁴⁴

Oster gondolatmenete logikus és jól felépített. Kiindulópontja szerint a média egy, a jog által elismert intézmény, meghatározott jogokkal és kötelezettségekkel.⁴⁵ A média számára biztosított védelem nem azonos a szólásszabadság védelmével, mert a média szerepe nélkülözhetetlen a demokrácia működéséhez, a polgárok tájékozottságának megteremtéséhez.⁴⁶ (E gondolatokkal e tanulmány 1. pontja szintén foglalkozott). Ez az érdek olyan médiumokat igényel, amelyek a „gondolatok piacának” (*marketplace of ideas*)⁴⁷ szereplői, akik azt rendszeresen, felelősen eljárva, hivatásszerűen, és megfelelő szakmai (etikai) mércék szerint dolgozva szolgálják.⁴⁸ Az Oster által javasolt, fent idézett fogalomba tehát nem férnek bele azok, akik ugyan rendszeresen szólnak széles közönséghez – legyenek akár bloggerek, akár hagyományos újságok –, de céljuk nem a demokratikus nyilvánosság fentiek szerinti szolgálata.⁴⁹

---

⁴³ L. többek között: Magas szintű munkacsoport i. m. (21. lj.), 1. fejezet és European Broadcasting Union: On the Road to a Hybrid World of TV and Web Thoughts for the Future of Connected TV by the EBU. (background paper) (A továbbiakban: On the Road...)

<http://www3.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Knowledge/Initiatives%20-%20Policy/Topical%20Issues/Hybrid/2012%20EBU%20Background%20Paper%20on%20Connected%20TV.pdf>; Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states on a new notion of media (a továbbiakban: Ajánlás), 2. bekezdés. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1835645>

⁴⁴ Jan OSTER: Theory and Doctrine of ‘Media Freedom’ as a Legal Concept. 5 *Journal of Media Law*, 2013. no. 1. 74.

⁴⁵ Uo., 59–62., 64–68.

⁴⁶ Uo., 68–74.

⁴⁷ L. Holmes bírő különvéleménye, *Abrams v. the United States*, 250 US 616 (1919).

⁴⁸ L. még a ‘responsible journalism’ brit mércéjét, a *Reynolds v. Times Newspapers* [(2001) 2 AC 127] és a *Flood v. Times Newspapers* [(2012) 2 WLR 760] ügyeket, a 2013-as rágalmazási törvényt (Defamation Act 2013), valamint a Leveson Inquiryt lezáró jelentést (An Inquiry into the Culture, Practices and Ethics of the Press), <https://www.gov.uk/government/publications/leveson-inquiry-report-into-the-culture-practices-and-ethics-of-the-press>. L. még továbbá az EJEB döntéseit, pl. *White v. Sweden*, no. 42435/02, 2006. szeptember 19-i ítélet; *Flux and Samson v. Moldova*, no. 28700/03, 2007. október 23-i ítélet.

⁴⁹ OSTER i. m. (44. lj.) 78.

Sonja West is arra hív fel – az amerikai Legfelső Bíróság döntéseinek kontextusában –, hogy a média fogalmának túlzott kiterjesztése az új szolgáltatásokra kockázatokkal – a média számára biztosított többletvédelem hiányának veszélyével – jár, és meg kell különböztetni egymástól a média munkatársát és az „alkalmankénti közéleti kommentátort” (*occasional public commentator*).⁵⁰ A média funkciója, hogy ellenőrizze a társadalmi-politikai eliteket, információkat gyűjtsön róluk, örökjön a demokrácia felett. Ehhez nem elég a nyilvánosság előtti véleménynyilvánítás szándéka, vagy akár tényleges lehetősége és gyakorlása. A számítógépe előtt ülő bloggert és az alkotmányos védelemben részesülő intézményt (a médiát) meg kell különböztetni, a közösség egészének érdekében.⁵¹ (Ez nem jelenti előbbi védtelenül maradását, hiszen őt továbbra is védi a szólásszabadság joga; helyzete más szempontból pedig kedvezőbb a médiához képest, mert ugyan többletjogokat nem kaphat, de utóbbtól eltérően többletkötelezettségek sem terhelhetik.)

Karol Jakubowicz, az Európa Tanács számára készített tanulmányában a média új fogalmának lehetséges elemeit járta körül. Definíciót nem alkotott, inkább vizsgálati szempontokat, illetve az új médián belüli, további lehetséges kategóriákat határozott meg. Felhívta a figyelmet arra, hogy valamennyi „rég” média (sajtó, televízió, rádió) egyben „új” média is, amint online elérhetővé válik. Ezen túlmenően különbséget tett a felhasználók által előállított, de az intézményes médiában megjelenő (*user generated content*), valamint a felhasználók által előállított, de az intézményes médián kívül megjelenő (*user created content*) között.⁵²

A médiaszabadsággal és -pluralizmussal foglalkozó Magas szintű munkacsoport jelentése is rögzíti, hogy annak érdekében, hogy az újságírók jogait hatékonyan védeni lehessen, és ezzel párhuzamosan kötelezettségeik és felelőségeik körét meg lehessen határozni, azonosítani kell őket.⁵³ (A jelentés említ bizonyos ilyen, lehetséges azonosítási szempontokat – szervezett újságíró-képzésben való részvétel, kötelező újságírói kamarák, szakmai szervezetekben viselt tagság, újságírás főállású foglalkozásként –, de sorban el is veti őket, a felvetést végeredményben nyitva hagyva.)

Az Európa Tanács 2011-es ajánlása is a média új fogalmának meghatározására hív fel.⁵⁴ Az ajánlás abból indul ki, hogy a média „új ökoszisztémája” magában foglalja mindazon új szereplőket, akik a tartalom-előállítás és -terjesztés folyamatában részt vesznek, potenciálisan nagyszámú emberhez eljuttatva a tartalmakat

---

⁵⁰ WEST (2011) i. m. (10. lj.) 1070.

⁵¹ WEST (2014) i. m. (10. lj.) 2451–2457.

⁵² Karol JAKUBOWICZ: *A new Notion of Media? Media and Media-like Content and Activities on new Communication Services* (background text). Strasbourg, Council of Europe, 2009. http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/New_Notion_Media_en.pdf

⁵³ Magas szintű munkacsoport i. m. (43. lj.) 4.3. pont, 34.

⁵⁴ Ajánlás i. m. (43. lj.)

(tartalomaggregátorok, applikációkészítők, felhasználók, akik tartalmat állítanak elő, az infrastruktúra működtetését ellátó vállalkozások), amennyiben rendelkeznek szerkesztői befolyással, vagy felügyelik az adott tartalmat.⁵⁵ A döntő elem tehát a szerkesztői felelősség megléte.

Az ajánlás melléklete hat kritériumot rögzít, amelyek együttes megléte esetén a szolgáltatás médiának tekinthető. Ezek:

1. A médiaként való viselkedés szándéka,
2. a média céljai és szándékai szerinti működés, azaz médiatartalom előállítása, gyűjtése és terjesztése,
3. szerkesztői kontroll,
4. szakmai (professzionális) mércék szerinti működés,
5. a sokakhoz való eljuttatás, a terjesztés szándéka,
6. a közönség felőli elvárásoknak való megfelelés, úgy, mint hozzáférhetőség, sokszínűség, megbízhatóság, átláthatóság stb.

Az Európa Tanács ajánlása nem pontos fogalmat, hanem inkább csak bizonyos szempontokat kínál a média definiálásához. Gyengéje, hogy az egyes szempontok önmagukban is vitatható részkérdések sokaságát vetik fel (mik azok a szakmai mércék, és ki határozza meg őket, melyek a közönség elvárásai, és ki azonosítja azokat?). A „média” Oster általi meghatározása szintén nem nélkülözi teljes egészében a nyitva maradó kérdéseket, de jóval szűkebb, ezáltal könnyebben „kezelhető”, ugyanakkor kétségtelen veszélyeket is rejthet. Ha a jogi szabályozás határozza meg, mi tekinthető médiának, és azon belül arról is dönt, hogy mi tartozik a „közügyek” közé, milyen információ közzététele minősül közérdeknek, az egyrészt kodifikációs szempontból nehézkesen végrehajtható feladat, másrészt könnyen célt téveszthet a meghatározás, fontos médiumokat kihagyva belőle, másokat szükségtelenül a fogalom hatálya alá vonva. Mindenesetre, a média professzionális jellegének hangsúlyozása ma már nem kizárólag a médiajog elméleti kérdése: az internet olyan mértékben alakította át a hírszolgáltatás és hírfogyasztás korábbi formáit, hogy a hagyományos (print és online is megjelenő) médiumok gazdasági alapjai kerültek veszélybe; a média fogalmának újbóli meghatározása ma elsősorban a professzionális újságírók és médiumok alapvető érdeke.

A médiaszabadsággal és -pluralizmussal foglalkozó Magas szintű munkacsoport jelentése szintén ezt támasztja alá, amikor hangsúlyozza a „források minőségének” fontosságát, a média feladataként pedig a hiteles újságírás „rendelkezésre bocsátását” határozza meg.⁵⁶ Ettől függetlenül a kérdés a jogi szabályozás – és a közönség érdekeit képviselni köteles állam – számára is fontos, hiszen értelem-

⁵⁵ Uo., (6–7) bek.

⁵⁶ Magas szintű munkacsoport i. m. (21. lj.) 3. fejezet, 26., 29.

szerűen a médiaszabályozás csak a médiára terjed ki, a szabad, nyílt, sokszínű, de felelősen eljáró média léte csak pontos azonosítást követően segíthető elő szabályozási eszközökkel. Nem szabad ugyanakkor azt gondolni, hogy egy egységes médiafogalom csodaszer az észlelt problémák orvoslásához: az egyes eltérő típusú médiaszolgáltatások eltérő szabályozási terheket is viselnek (jelenleg is, illetve a „hagyományos” médiumok vonatkozásában is), a demokratikus nyilvánosságban betöltött szerepük külön-külön, funkciójukra, feladataikra, szerkesztői felelősségük kiterjedtségre tekintettel azonosítható.

4. Kié a sajtószabadság?

4.1. Az egyre zsúfoltabb „média-ökoszisztéma”

Ha nem tudjuk teljes bizonyossággal meghatározni, hogy mi az a „média”, meg tudjuk-e mondani, hogy kinek a joga a sajtószabadság? Kik azok, akiknek érdekeit a média működésével kapcsolatban az államnak a jog útján el kell ismernie?

Ésszerű volna, ha a sajtószabadság jogosultjaként a média tulajdonosait neveznénk meg. Ők ugyanis tulajdonjuk alapján rendelkeznek döntési jogosultsággal vállalkozásuk ügyeiben, alkalmazhatnak és távolíthatnak el újságírókat, szerkesztőket, szabadon meghatározhatják a médium politikai irányultságát, az általa képviselt kulturális szintet. Azonban, ha a sajtószabadságról beszélünk, általában nem a tulajdonos az, aki elsőként eszünkbe jut, ha a jogosultat keressük. A médiában az újságírók, műsorvezetők, közvetve pedig a szerkesztők közölnek információkat, ők azok, akik hangjukat hallatják, míg a tulajdonos jellemzően néma marad.

Ha a médiát az előzőekben írtaknak megfelelően „intézménynek” tekintjük, a sajtószabadságot pedig ezen intézményt megillető jogosultságnak, akkor a sajtószabadság az intézmény valamennyi „alkotóelemét” megilleti. Más kérdés, hogy az újságírók és szerkesztők védelme a tulajdonossal szemben – bár a médiaetika nyelvére könnyen lefordítható – jogi eszközökkel nehezen megoldható feladatot jelent.⁵⁷

A médiával kapcsolatban ugyanakkor a közönség – tágabb értelemben az egész társadalom – jogait, illetve érdekeit is fel kell vetni. A sajtószabadság továbbra is értelemszerűen a médiáé, azzal a megszorítással, hogy gyakorlása a társadalom (a demokrácia) érdekében korlátozott. Korábbi okfejtésem szerint a közérdek elismerése e ponton nem a sajtószabadság korlátozását jelenti, hanem ellenkezőleg, éppen annak lényegét ragadja meg.

---

⁵⁷ L. *Royal Commission on the Press 1974–7 Final Report*, HMSO, 1977. A probléma törvényi szabályozására tett – ez idáig a joggyakorlatban nem alkalmazott – kísérletet a magyar médiaszabályozás. L. az Smtv. 7. §-át.

A technika fejlődésével azonban újabb szereplők vonatkozásában is felmerülhet, hogy a sajtószabadság jogosultjai legyenek. A média „ökoszisztémájába” olyan szereplők is beletartoznak, akik hatással vannak a tartalom „felhasználóhoz” való eljuttására. Vajon ők is a sajtószabadság alanyai lennének (illetve ezzel együtt a jog által meghatározott kötelezettségek kötelezettjei)? A német Alkotmánybíróság immár negyedszázados döntése szerint a sajtószabadság minden olyan médiapiaci szereplőnek is alapvető joga, akinek/amelynek a tevékenysége magában foglalja a média útján közzétett tartalmak közönséghez való eljuttatását.⁵⁸ A műsorterjesztők, bár tartalmat nem állítanak elő, mégis egyfajta sajátos szerkesztői tevékenységet végeznek, a továbbított szolgáltatások kiválogatása során, amelyet a köz érdekében a *must carry* és *must offer* szabályok korlátoznak.

De ma már a korábban ismertekhez képest újabb és újabb szereplőkkel is számolni kell a médiapiaci értékláncban. Mindez elsősorban az online elérhető szolgáltatások elterjedését követően észlelhető jelenség. Ezek a szereplők végezhetnek valamiféle sajátos, tartalom-előállítás nélküli „szerkesztést” (tartalomaggregátorok, keresőmotorok, közösségi médiumok, internetszolgáltatók, felhasználói kommentelést lehetővé tevő weboldalak tartalomszolgáltatói), vagy végezhetnek a *mainstream* médiába átszivárgó tartalom-előállítást, a „hagyományos” szerkesztői felelősség nélkül (*user generated content*, kommentek), illetve eljuttathatnak audiovizuális tartalmakat a nézőkhöz a korábbtól gyökeresen eltérő módon (*over-the-top*)⁵⁹ szolgáltatások, több képernyős tartalomterjesztés stb.), és így tovább. Nem egyértelmű, hogy ezek közül melyikük tekinthető a sajtószabadság alanyának, illetve a vele járó kötelezettségek legalábbis némelyikéért felelősnek.

A médiapiacon számos érdekelt található, akiknek érdekei ütközhetnek egymással, és akik végső soron mind-mind képesek lehetnek hozzásegíteni felhasználókat, közönségüket a demokratikus nyilvánossághoz való hozzájutáshoz. Az Európai Parlament tanulmánya⁶⁰ alapján ilyen érdekelték többek között a készülék-előállítók (televízió, számítógép, tablet, okostelefon, *set-top-box*, játékkonzol, médialejátszó), internethozzáférés-szolgáltatók, „hagyományos” mediaszolgáltatók (*mainstream*, *free-to-air* szolgáltatók és fizetős, *pay-tv* szolgáltatók), *over-the-top* szolgáltatók és tartalom-előállítók (*content producers*), közösségi oldalak (*Social Media*), szoftverfejlesztők. Ezek részben egymás sors-, részben pedig versenytársai, és mindegyikkel kapcsolatban kérdés, mennyire érdemes/szükséges szabályozás alá vonni.

⁵⁸ BVerfGE 77, 346, 354. (Beschluss des Ersten Senats vom 13. Januar 1988).

⁵⁹ Ha általánosan akarjuk definiálni az *Over-the-Top* szolgáltatás fogalmát, akkor azt mondhatjuk, hogy azokat a szolgáltatásokat nevezzük OTT szolgáltatásnak, ahol az interneten keresztül szolgáltatást nyújtó szolgáltató nem felel a jelátvitelért, a felhasználó a nyílt interneten keresztül éri el, az internet-hozzáférés szolgáltatótól elkülönült, azzal szerződéses kapcsolatban nem áll.

⁶⁰ *The Challenges of Connected TV. Note.* European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, 2013. (A továbbiakban: *The Challenges...*) http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/JOIN/2013/513976/IPOL-CULT_NT%282013%29513976_EN.pdf

A médiakonvergencia jelensége egy érdekes fejleményhez vezetett: miközben a médiatartalmak közzétételére használt eszközök, illetve az egyes, korábban egyetlen eszközhöz kötött tartalmak közelebb kerülnek egymáshoz, illetve egymással átfedésbe kerülnek, addig a tartalom előállítói és szerkesztői körében is jelentkezik a konvergencia. Ma már világos, hogy nem csupán a médiatartalom előállítója szerkeszt, és nem csupán az állít elő médiatartalmat, akinek hivatásánál fogva ez feladata. A korábban idézett Európa tanácsi ajánlásból akár arra is következtethetünk, hogy a tartalomaggregátorok, applikációkészítők, okosplatform- és operációsrendszer-üzemeltetők, valamint az internethozzáférés-szolgáltatók maguk is a sajtószabadság alanyai, amennyiben rendelkeznek „szerkesztői felelősséggel”. Ezek az új közvetítők egyre nagyobb számban és különféle módokon vannak jelen az olvasó/néző és a média között, és egyre inkább befolyásolni, torzítani tudják az információ áramlását a közlő és befogadó között. Mindennek ellenére nem indokolt ezeket azonos (jogi) megítélés alá vonni a média „hagyományos” szereplőivel, azaz a sajtószabadság alanyaival. Tevékenységük ugyanis abban a lényeges sajátosságban eltér, hogy e közvetítők nem állítanak elő tartalmat, hanem a mások által előállított tartalmak közönséghez való eljutásában segédkeznek. Mivel azonban ebbéli tevékenységük mégis lehet egyfajta „szerkesztés”, hiszen az eljuttatott tartalmak körét képesek meghatározni, vagy legalábbis befolyásolni, a sajtószabadság pozitív jellegéből levezethető egyes kötelezettségek rájuk is kiterjedhetnek, illetve a közérdek védelmében rájuk is kiterjesztendők.

A műsorterjesztők esetében már régóta létezik ilyesfajta jogi kötelezettség (*must carry*); a jövőben elő lehet majd írni a – hozzáférést célzó – kötelezettségeket pl. az okosplatformok üzemeltetőire, szabályozás alá kerülhetnek a keresőmotorok és az internethozzáférés-szolgáltatók. Ettől még e közvetítők nem lesznek a sajtószabadság „teljes jogú” alanyai, és így nem terjeszthetők ki rájuk teljes egészében az azzal járó kötelezettségek sem (pl. a válaszadási jognak való megfelelés), de egyfajta, sajátos, „korlátozott hatókörű” sajtószabadság (vagy azzal rokon részjogosultságok) jogosultjaiként fognak megjelenni.

Másfelől, e közvetítőknek mások sajtószabadságát is tiszteletben kell tartaniuk, és biztosítaniuk kell tevékenységük során a tartalmak, vélemények szabad terjedését. A sajtószabadság „hagyományos” alanyainak ma már nem csak az államtól kell tartaniuk, amikor a külső beavatkozástól való mentesség jogát féltik, hanem e közvetítőktől is. Dawn Nunziato konkrét példák sokaságát hozza fel annak illusztrálására, hogy milyen módon avatkoznak be e közvetítők a vélemények szabad áramlásába. A szerző szerint a legnagyobb amerikai internetes vállalkozások – a közhiedelemmel ellentétben – nem csupán gazdasági érdekeik mentén, közvetlenül a bevételszerzés céljával teszik mindezt, hanem a politikai vélemények tekintetében is, egyfajta magáncenzúrát alkalmazva (igaz ez az internethozzáférés-szolgáltatókra, amelyek korlátozhatják az e-mailek küldését vagy egyes tartalmak közönséghez való eljutását, a híraggregátorokra, amelyek negligálhatnak bizonyos, egyébként fontos híreket, és a keresőmotorokra, amelyek kor-

látozhatják bizonyos tartalmak hozzáférhetőségét).⁶¹ Az állam feladata e tekintetben nem csak az, hogy maga ne avatkozzon be a sajtószabadság gyakorlásába (a szükséges jogi keret meghatározásán és működtetésén túlmenően), hanem az is, hogy a magánfelek általi beavatkozás lehetőségét megszüntesse, vagy legalábbis minimalizálja.

Az új típusú szolgáltatások már jelenleg is – a legtöbbjük esetében pontos és részletes szabályozottság hiányában – számos új kérdést, problémát hoznak magukkal. Bár az EU-n belül az egységes piac elvben védelmet, egyben lehetőséget nyújt valamennyi európai szolgáltatónak (bár egy, gazdaságilag gyengébb tagállam szolgáltatói soha nem lesznek egyenlő versenyhelyzetben a brit, német, francia vállalkozásokkal), nem adhat védelmet a kívülről (jellemzően az Egyesült Államokból) érkező vállalkozásokkal szemben. A magyarországi médiapiaci felmérések szerint a tartalomaggregátorok (pl. Google) és a közösségi médiumok (pl. Facebook) a nemzeti tartalom-előállítók létét fenyegeti, mert elszípkázza előlük az éltető forrásukat jelentő reklámbevételeket, a szintén amerikai *over-the-top* szolgáltatások (pl. Netflix) pedig eleve megnehezítik a tagállami médiapiaci szereplők piacra lépését.⁶² E szolgáltatások ezen túlmenően nem feltétlenül tartoznak európai joghatóság alá, így a jog által előírt kötelezettségeik köre is szűkebb lehet, ha pedig valamelyik EU-tagállamban letelepedettnek számítanak (mint pl. a Netflix Luxemburgban), attól még nem vonatkozik rájuk a más államokban érvényesülő tagállami médiaszabályozás.

Az új szolgáltatások alkalmasak arra is, hogy alapvetően változtassák meg a közönség (kevésbé elegánsan mondva: felhasználók, még csúnyábban: fogyasztók) médiahasználati szokásait. Az új médiumokban kevesebb tér nyílik az elmélyült vitákra, az alapos elemzésekre, a tényfeltáró újságírás iránti igény kialakulására (holott a megszólalók számának növekedésével ezzel ellentétes irányú folyamatban reménykedtünk.). Ez önmagában véve is veszélyes tendencia a demokráciára nézve⁶³ – és, ahogy korábban erről szoltunk, a minőségi újságírás visszaszorulásá-

---

⁶¹ Dawn C. NUNZIATO: *Virtual Freedom. Net Neutrality and Free Speech in the Internet Age*. Stanford, California, Stanford University Press, 2009. 5–17., 110–114. A példák – bár a kötet 2009-ben jelent meg – számosak és impresszívek: az AfterDowningStreet.org nevű civil kezdeményezés letiltásától a Pearl Jam énekeseinek Bush-ellenes kirohanásának cenzúrázásán át az abortuszról szóló viták egyoldalú „mederbe tereléséig” terjed.

⁶² Az online aggregátorok működésének hatása a hazai tartalomszolgáltatás iparági folyamataira. (A Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesülete által készített tanulmány) [a továbbiakban: Az online aggregátorok működésének hatása...] http://mte.hu/dokumentumok/PwC-MTE_TANULMANY_vegso_valtozat_2013.12.09.pdf; A lekérhető mediaszolgáltatások magyarországi piacának felmérése, a mérési metodika alakulása, várható piaci trendek, a lekérhető mediaszolgáltatások piacának jövője és várható térnyerése a lineáris mediaszolgáltatások rovására, a jövőbeni szabályozási megoldások lehetőségei. A Magyar Elektronikus Műsorszolgáltatók Egyesülete által készített tanulmány, 2012. http://mediatorveny.hu/cikk/548/Ondemand_mediaszolgáltatások_kutatasa

⁶³ Magas szintű munkacsoport i. m. (21. l.) 27.

hoz, pesszimista jóslatok szerint egyenesen a halálához vezethet. Ezen túlmenően az új szolgáltatások – a felhasználó által egyéniesíthetők lévén, vagy rosszabb esetben egy algoritmus által a felhasználó profiljára szabva a neki kínált tartalmak körét – felerősítik a közönség fragmentációjának jelenségét, ahol mindenki csak az őt érdeklő tartalmakat keresi, azokat, amelyek az általa gondoltakat visszhangozzák vissza, és így végeredményben nem alakulhat ki nyílt vita az egyes, közéleti kérdésekben.⁶⁴

4.2. Új szerkesztők és új médiaszolgáltatók

4.2.1. Over-the-top szolgáltatások és okosplatformok

Over-the-top (OTT) médiaszolgáltatásnak minősülnek azon médiaszolgáltatások (audiovizuális tartalmak), amelyekhez a felhasználó a nyílt interneten fér hozzá, és amelynek a szolgáltatója nem felel a jelátvitelért, a felhasználó internet-hozzáférés szolgáltatója független az OTT szolgáltatótól. Az OTT szolgáltatások köre nem korlátozódik a médiaszolgáltatásra, azonban a más típusú – pl. beszéd- és üzenet- – szolgáltatásokkal nem foglalkozunk. Az OTT tehát nem egy szolgáltatás, hanem egy mód a felhasználóhoz/közönséghez való eljutásra. Ezen új típusú szolgáltatás kínálhat lineáris és lekérhető tartalmakat is, illetve az egyes szolgáltatók oldalai- kon össze is gyűjthetik a különböző médiaszolgáltatások tartalmait, illetve gyárt- hatnak saját tartalmakat is.⁶⁵

Az OTT médiaszolgáltatások számos olyan jogi kérdést is felvetnek, amelyek összefüggésben állnak a sajtószabadság eddig tárgyalt meghatározásával.⁶⁶ Először is kérdés, hogy e szolgáltatások a jelenleg rendelkezésre álló jogi szabályozásban minek (médiaszolgáltatásnak, műsorterjesztésnek vagy elektronikus hírközlési szolgáltatásnak, esetleg egyiknek sem) minősülnek. Az egyénileg letölthető tartalmakat közzetevő OTT szolgáltatók feltehetően lekérhető médiaszolgáltatásnak minősülnek, a más médiaszolgáltatók műsorát „élőben” továbbító (*streamelő*) OTT szolgáltatások pedig feltehetően egyiknek sem. E bizonytalanságból ered a kétség a körül, hogy milyen szabályozási terheik vannak. További kérdés, hogy mit lehet tenni az európai médiapiacokon erőteljesen kopogtató, illetve jelen lévő amerikai OTT szolgáltatókkal szemben, van-e arra esély, hogy ha a nemzeti médiaszabályo-

---

⁶⁴ Cass R. SUNSTEIN: *Republic.com 2.0*. Budapest, CompLex, 2013. *Republic.com 2.0*. Princeton University Press, 2007.

⁶⁵ The Challenges... i. m. (60. l.) 11–22.

⁶⁶ BARTÓKI-GÖNCZY Balázs: Connected TV – Átalakuló piaci értéklánc és új szabályozói kihívások a horizonton. *Infokommunikáció és Jog*, 2012. december.

zást nem is, de legalább az AVMS irányelv előírásait tiszteletben tartásuk? (Amenyiben letelepedettnek számítanak bármely uniós tagállamban, úgy természetesen igen, de a többi tagállam sajátos szabályozása alapvetően ez esetben sem kötelezi őket.)

További fontos kérdések találhatók a hozzáféréssel kapcsolatosan. A digitális tartalomterjesztés ökoszisztémájában egyre fontosabb szerepet tölt be a médiatartalom fogyasztásra használt okoskészülékek menüje, „alkalmazáskörnyezete”. Ezen menürendszerek, alkalmazáskörnyezetek üzemeltetői egy – a műsorterjesztőhöz hasonlítható – szerkesztői tevékenységet látnak el, meghatározzák, hogy mely szolgáltatók (nem csak média) alkalmazása (App) kerülhet fel a menübe és milyen helyen (így sérülhet az egyenlő hozzáférés, illetve nincs biztosíték arra, hogy az legalább átlátható szempontok szerint legyen egyenlőtlen).⁶⁷ Jelenleg azonban – elmentésben a ‘hagyományos’ műsorterjesztőkkel – sem *must carry*, sem *must offer* előírások nem kötik.

Felmerül továbbá számos tartalomszabályozási kérdés (reklámok, gyermekvédelem, médiapluralizmus stb.), versenyjogi, szerzői jogi, adatvédelmi és fogyasztóvédelmi probléma, valamint a közszolgálati médiaszolgáltatók kivételezett helyzetének jövőbeni sorsa (pl. a *must carry* jogosultságaik adaptálása az új környezethez).⁶⁸ Ami valószínű, hogy Európa (az EU) nem fog egykönnyen lemondani a médiaszabályozást alátámasztó értékek, megfontolások továbbörökítéséről az új szolgáltatásokra.⁶⁹

4.2.2. Internethozzáférés-szolgáltatók

Az internettel kapcsolatban immár tekintélyes múltra tekint vissza a hálózatsemlegesség elve (másképpen: internetsemlegesség vagy nyílt internet) körüli vita.⁷⁰

⁶⁷ The Challenges... i. m. (60. l.) 33–35.

⁶⁸ Uo., 31–33., 35–36., On the Road... i. m. (43. l.) 15–19.

⁶⁹ Az Európai Bizottságnak a vitát indító zöld könyvből erre lehet következtetni, l. Preparing of a Fully Converged Audiovisual World: Growth, Creation and Values. Green Paper of the European Commission, 2013. (a továbbiakban: Green Paper). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0231:FIN:EN:PDF>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0231:FIN:HU:PDF>

⁷⁰ A vita jelenleg is zajlik, mind az EU-ban, mind az Egyesült Államokban. Aktuális állásáról l. Balázs BARTÓKI-GÖNCZY: Attempts at the Regulation of Network Neutrality in the United States and in the European Union: The Route Towards the ‘Two-speed’ Internet. In: András KOLTAY (szerk.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. BARTÓKI-GÖNCZY Balázs: Kísérletek a hálózatsemlegesség szabályozására az Egyesült Államokban és az Európai Unióban. In: KOLTAY András–TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiaszabályozás a 21. század elején*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

Az elv szerint az internet-hozzáférés szolgáltatók a hálózatukon továbbított adatok, tartalmak között nem tehetnek különbséget, és a forgalommenedzsment gyakorlatának semlegesnek kell lennie a továbbított tartalomtól, alkalmazástól, a hálózatra csatlakoztatott végberendezéstől, valamint a küldő és a fogadó IP címétől.⁷¹ A hálózatsemlegesség elve arra kötelezi az internetszolgáltatókat, hogy átlátható szempontok szerint nyújtsák felhasználóik felé szolgáltatásukat, semmilyen – nem jogszerűtlen – tartalmat ne blokkoljanak, illetve ne korlátozzák az ezekhez való hozzáférést, és ne diszkrimináljanak ésszerűtlenül az egyes tartalmak között, hanem azok elérését egyenlő módon biztosítsák,⁷² azt célozva, hogy „az internet olyan nyílt platformként működjön, amely alapvető a véleménynyilvánítás szabadságának szempontjából is.”⁷³ Az interneten számos olyan, az államtól független szereplő jelent meg, amelyek képesek a szólásszabadság korlátozására, az internetszolgáltatók esetében közvetve, a véleményekhez való hozzáférés korlátozásán keresztül. Ugyanakkor, az ő motivációjuk – jelen állás szerint – legtöbbször nem a közéleti-politikai viták befolyásolása, hanem gazdasági érdekeik előmozdítása⁷⁴ (pl. az előnyben részesített tartalomszolgáltatóktól való bevételszerzés útján).

Az internetszolgáltatók tehát új kapuőrök (*gatekeepers*) lehetnek, akiknek a szerepe egyfelől az online tartalmakhoz való hozzáférés infrastruktúrájának biztosítása, másfelől egyfajta, sajátos szerkesztés is lehet.⁷⁵ Utóbbi tevékenységük egy tekintetben analóg a kábelhálózatot üzemeltető műsorterjesztőkével, amennyiben képesek befolyásolni, hogy mely tartalmak jutnak el a közönséghez, illetve az eljutó tartalmak milyen eséllyel érik el ténylegesen a közönséget. Ugyanakkor az internet korántsem olyan korlátos kapacitású, mint az analóg kábelhálózat, a fel-

---

⁷¹ Body of European Regulators of Electronic Communications (BEREC), ‘Response to the European Commission’s consultation on the open Internet and net neutrality in Europe’ 30 September 2010, BoR (10) 42. – összefoglalja: BARTÓKI-GÖNCZY (2014), i. m. (70. lj.) 117. http://berec.europa.eu/files/document_register_store/2012/12/BoR_%2812%29_146_Summary_of_BEREC_positions_on_net_neutrality2.pdf

⁷² FCC Guide (Open Internet); <http://www.fcc.gov/guides/open-internet>. Megjegyzendő, hogy az amerikai kommunikációs hatóság szerint tehát az „ésszerű” diszkrimináció már megengedett, amelynek alapja akár az internetszolgáltató gazdasági érdeke is lehet; ez a hálózatsemlegesség hívei számára nem elfogadható.

⁷³ BARTÓKI-GÖNCZY (2014) i. m. (70. lj.) 118.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Amit M. SCHEJTER–Moran YEMINI: “Justice, and Only Justice Shall Pursue”: Network Neutrality, the First Amendment and John Rawls’s Theory of Justice. 14 *Michigan Telecommunications and Technology Law Review*, 2007. 167.

használó sokkal inkább képes kontrollálni az általa valóban „fogyasztott” tartalmak körét, mint a kábeltévé esetében,⁷⁶ valamint a műsorterjesztő és a médiaszolgáltató között meglévő szerződéses kapcsolat – gazdasági egymásrautaltság – sem létezik az internethozzáférés-szolgáltatók és a tartalomszolgáltatók között.

Az Egyesült Államokban teret nyerő felfogás szerint az internetszolgáltatók is élvezik az Első Alkotmánykiegészítés, azaz a szólás- és sajtószabadság védelmét.⁷⁷ Ezt elfogadva, jogosultak lehetnek a tartalmak közötti differenciálásra, mert ez a fajta „szerkesztési” tevékenység, függetlenül annak indokától, szintén egyfajta véleménynyilvánítás. Ez a felfogás azonban éles ellentétben áll a korlátozásmentes, nyílt internethez fűződő érdekekkel.⁷⁸ Az Egyesült Államokban a szólásszabadság felőli viták egyik legfontosabb kérdése ez, és a Federal Communications Commission időről időre nyilvánosságra hozott elképzeléseivel szemben komoly ellenvetések fogalmazódtak meg.⁷⁹ Visszakanyarodva Potter Stewart meglátásához, miszerint a média az egyetlen olyan magánvállalkozás, amely alkotmányos védelemben részesül (l. fenti 2.1. pont), McChesney és Foster arra alapozva sérelmezi, hogy mivel a valaha (a technikai fejlettség egy korábbi fokán) köztulajdonnak számító hírközlési hálózatok a hírközlési szolgáltatók magántulajdonává váltak, amelyet immár alkotmányos védelem is megillet, a jövőben e magánvállalkozások végezhetik a cenzúra feladatát (azaz, különbséget tehetnek vélemény és vélemény között, a hozzáférés lehetőségeit meghatározva), és az amerikai jogfelfogás szerint nem terhelik őket semmiféle, a sajtószabadsággal együtt járó kötelezettségek sem.⁸⁰

Ha azonban az internetszolgáltatóknak van sajtószabadsághoz való joga – és ez immár Európában is feltehető kérdés –, és így a hálózatsemlegesség elvét a jog teljes egészében nem támogatja, akkor azt is tisztázni kell, hogy mi érthető bele egy ilyen sajátos szolgáltatás esetén a sajtószabadságba, és milyen korlátozások, illetve kötelezettségek társulnak hozzá.

---

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Uo. és Nicholas BRAMBLE: Ill Telecommunications: How Internet Infrastructure Providers Lose First Amendment Protection. 17 *Michigan Telecommunications and Technology Law Review*, 2010, issue 1. 109.

⁷⁸ SCHEJTER–YEMINI i. m. (75. lj.) 173.

⁷⁹ Legújabbán l. pl. a Freedom House állásfoglalását: 'The United States Must Lead in Upholding Net Neutrality'. http://www.freedomhouse.org/blog/united-states-must-lead-upholding-net-neutrality#.U_70O6NqMik

⁸⁰ John B. FOSTER–Robert W. McCHESNEY: The Internet's Unholy Marriage to Capitalism. 62 *The Monthly Review*, March 2011, issue 10.

<http://monthlyreview.org/2011/03/01/the-internets-unholy-marriage-to-capitalism/>

4.2.3. Keresőmotorok

Jakubowicz szerint a keresőmotorok „információs szolgáltatások”, azaz nem tekinthetők médiának (ezt alátámasztja a fent említett 2011-es Európa tanácsi ajánlás is, amely szintén nem tesz említést róluk), de „különleges kihívásokat és jelentékeny kockázatokat jelentenek” egy sor, a sajtószabadság szempontjából fontos értékre, illetve szabályozás hatékony alkalmazására, úgy mint a jogsértő tartalmakhoz való hozzáférés, a tartalmak közötti diszkrimináció és a véleménynyilvánítás gyakorlóira való ráhatás kizárása, a közélet fragmentálódásának megelőzése, a piaci verseny torzításának megakadályozása.⁸¹

Az internetes világ legnagyobb vállalkozásával, a Google-lal kapcsolatban számos jogi kérdés merült fel az elmúlt években. Ezek közül több olyan található, amelynek köze van a Google – illetve általában a keresőmotorok – sajátos szerkesztői szerepéhez.⁸² A Google szolgáltatásai közül csak az egyik, de kétségkívül a legszélesebb körben használt szolgáltatás a keresőmotor, amely nélkülözhetetlen az internet használatához, és amelyet kimagaslóan nagyobb mennyiségű felhasználó használ, mint versenytársait összesen. A Google keresőmotor-szolgáltatása nem állít elő tartalmat, hanem azokat egy, a vállalkozás által kialakított sorrendben közzéteszi. Ugyanakkor, a keresőmotor „szerkeszt”, hiszen tartalmakat rangsorol, amely jogsértés alapja, vagy felerősítője lehet,⁸³ hasonlóképpen felerült már a gyakori kereséseket rögzítő és javaslatként kiadó szóösszetételek – *autocomplete suggestions* – személyiségi jogot sértő jellege.⁸⁴ Az ún. „feledtetéshez való jog” – *right to be forgotten* – esetében pedig (amely szerint bizonyos, a kérelmezőre nézve sérelmes, a közérdeket nem szolgáló tartalmakat a Google-nak el kell távolítania a keresési találatok közül) már közvetlen szerkesztői tevékenységet lát el a vállalkozás, amely akár a közéleti-politikai véleményekre is ki-

---

⁸¹ JAKUBOWICZ i. m. (52. lj.), 3, 34–35.

⁸² E tanulmány azonban nem foglalkozik a keresőmotorok, illetve a Google által felvetett azon kérdésekkel, amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül a sajtószabadság fogalmának alapkérdéseire. Ilyen pl. a trösztellenes szabályoknak a Google általi, vélelmezett megsértése (l. Antitrust: Commission probes Allegations of Antitrust Violations by Google. European Commission, press release, 2010. november 30.; Statement on the Google Investigation. European Commission, press release, 2014. február 5.). A keresőmotorokhoz kapcsolódó jogi kérdésekről átfogóan l. James GRIMMELMANN: The Structure of Search Engine Law, 93 *Iowa Law Review*, 2007. 1.

⁸³ A keresési találatok közötti rangsor, illetve a jogsértő tartalom ott elfoglalt előkelő helye hozzájárulhat a jó hírnév megsértéséhez, amennyiben felerősíti a jogsértés hatását (l. French blogger fined over review’s Google search placing, *BBC News*, 2014. július 16. <http://www.bbc.com/news/technology-28331598>)

⁸⁴ Corinna COORS: Reputations at Stake: The German Federal Court’s Decision concerning Google’s Liability for Autocomplete Suggestions in the International Context. 5 *Journal of Media Law*, 2013, no. 2. 322.

terjedhet.⁸⁵ (Tekintsünk el az Európai Bíróság döntésének kritikájától, illetve attól a körülménytől, hogy a döntés nehezen tekinthető a probléma végső megoldásának: számunkra itt most az az érdekes, hogy a Google e döntéssel – igaz, akarata ellenére, és csak bizonyos tekintetben – egyértelműen, a jog által számára kötelezővé tett módon „szerkesztővé” vált, miközben effajta szerkesztést eddig is alkalmazhatott, saját szempontjai szerint és érdekei mentén.)

A Google azon algoritmusai, amely alapján a keresési eredményeket listázza, nem nyilvános. Annyi tudható, hogy a keresési eredményeket a Google gazdasági érdekei befolyásolják, azaz cégek azért fizetnek a számára, hogy weboldaluk a lista elején szerepeljen (elvben ez csak a Google AdWords szolgáltatása tekintetében, az első három kiadott találatra igaz, de a listázás rendszere egészében nem átlátható). Ugyanakkor a keresőmotor-szolgáltatás nem csak gazdasági érdekeket szolgálhat, hanem a politikai véleménynyilvánítás korlátozására is alkalmas. A legkedveltebb, állami tulajdonban lévő kínai keresőmotor például nem listázta ki azon weboldalakat, amelyek a kínai demokrácia megteremtéséért állnak ki. Az Egyesült Államok Manhattan-béli kerületi bírósága szerint pedig ezzel az Első Alkotmánykiegészítésben védett jogát gyakorolta, azaz az efféle sajátos „szerkesztés” a szólás- és sajtószabadság védelmét élvezzi.⁸⁶ Hasonlóképpen nyilatkozik a Volokh–Falk szerzőpáros is, akik szerint a keresőmotorok tevékenysége a lapkiadókéhoz hasonló szerkesztői döntéshozatalt feltételez.⁸⁷

Némileg hasonló ügyben, a Google fellépett az abortuszt elutasító, Egyesült Államokbeli egészségügyi intézmények hirdetéseiivel szemben is. A Google egyik módszere szerint, ha a keresőbe beírunk egy adott kifejezést (jelen ügyben: „abor-

---

⁸⁵ L. az Európai Bíróság ítéletét a C-131/12. sz. *Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Espanola de Proteccion Datos Mario Costeja Gonzalez* ügyben. A politikai vélemények „kereshetlenné tételének” problémáival kapcsolatban l. Google reverses decision to delete British newspaper links. *Reuters.com*, 2014. július 3., <http://www.reuters.com/article/2014/07/03/us-google-searches-idUSKBN0F82L920140703> és Google removing BBC link was ‚not a good judgement’ *BBC News*, 2014. július 3., <http://www.bbc.co.uk/news/technology-28144406>. Az ügy alapos jogi elemzését l. David LINDSAY: The “Right to be Forgotten” by Search Engines under Data Privacy Law: A Legal Analysis of the Costeja Ruling. 6 *Journal of Media Law*, 2014, no. 2. 159.

⁸⁶ Jian Zhang et al., v. Baidu.com Inc., United States District Court Southern District of New York, 11 Civ. 3388 (2014. március 27.). L. még: „China’s Baidu defeats U.S. lawsuit over censored search results” *Reuters.com*, <http://www.reuters.com/article/2014/03/27/us-baidu-china-lawsuit-idUSBREA2Q1VS20140327>. Egy másik bírósági döntés szintén megerősítette a keresőmotor-szolgáltatók szólásszabadsághoz való jogát: S. Louis Martin v Google, Inc., No. CGC-14-539972 (Cal. Sup. Ct. Nov. 13, 2014), „Another Court Affirms Google’s First Amendment Control Of Search Results”, <http://searchengineland.com/another-court-affirms-googles-first-amendment-control-search-results-209034>.

⁸⁷ Eugene VOLOKH–Donald M. FALK: First Amendment Protection for Search Engine Search Results, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2055364. Ezzel ellentétesen l. Oren BRACHA: The Folklore of Informationalism: The Case of Search Engine Law. 82 *Fordham Law Review*, 2014. 1629.

tuszklinika”), akkor a találatokat listázó oldalon, a keresőszóhoz kapcsolódóan, a találatokon túl fizetett hirdetések is megtalálhatók lesznek (jelen esetben az abortuszt elutasító, alternatív megoldásokat kínáló intézmények weboldalai). A „valódi” abortuszklinikák panasza szerint a hirdetések megtevesztették a keresőmotor felhasználóit. A Google, e panaszt elfogadva, törölte a szóban forgó hirdetéseket, ezzel pedig közvetve valamelyes állást foglalt egy fontos közéleti kérdésben (még ha a törlés alapja a megtevesztő reklámok elleni fellépés is volt, akkor is könnyen felismerhető a szólásszabadság gyakorlásának korlátozása).⁸⁸

Matthew Hindman arra a következtetésre jutott, hogy a keresőmotorok nem demokratikusan működnek, a létező tartalmak egy kisebb részére irányítják rá a figyelmet. (Ez persze minden „listázás” fogalmi velejárója, ugyanakkor a listázás szempontjainak nyilvánossága, átláthatósága, abban a demokratikus szempontok – sokszínűség, eltérő vélemények legalább hasonló esélye a közönséghez való eljutásra – figyelembevételére ésszerűen felmerülő érdekek.) Ehhez járul az a felhasználói magatartás, miszerint az információt kereső felhasználók jobbra megelégszenek a keresőmotor által preferált tartalmakkal. Így a mérhető látogatottságú, közéleti tartalmú weboldalak száma még az Egyesült Államokban is meglepően alacsony, azaz a piac az interneten is erősen koncentrált, a leghatékonyabb véleményformálók pedig az interneten is az offline világban meghatározó erejű nagy médiavállalkozások, vagy azok a bloggerek, akik kvalifikáltságuk, előéletük, társadalmi pozíciójuk folytán amúgy sem lennének kiszorítva a médiából.⁸⁹

A hálózatsemlegesség mintájára létezik a keresősemlegesség fogalma is. James Grimmelmann szerint ennek elvei közé tartozik a weboldalak közötti egyenlőség, a keresésnek objektíve megfelelő eredmény produkálása, a nyilvánosság torzításától való tartózkodás, a keresőmotor-szolgáltató érdekeinek háttérbe szorítása, a keresések alapjául szolgáló algoritmus átláthatósága stb.⁹⁰ Ugyanakkor Grimmelmann arra a körülményre is felhívja a figyelmet, hogy a teljes keresősemlegesség, bár látszólag a tartalmak közötti egyenlőséget célozza, valójában az – anyagi, technikai, egyéb különbségek okozta – amúgy is létező egyenlőtlenségek fenntartásához járul hozzá; azaz, bár a Google módszerei torzítják a nyilvánosságot, az arra adható elvi válasz sem segíti elő kellőképp annak torzulásmentességét.⁹¹

---

⁸⁸ Google Removes Anti-Abortion Ads Deemed Deceptive. *Wall Street Journal blogs*, <http://blogs.wsj.com/digits/2014/04/29/google-removes-anti-abortion-ads-deemed-deceptive/>.

⁸⁹ Matthew HINDMAN: *The Myth of Digital Democracy*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 2008.

⁹⁰ James GRIMMELMANN: Some Skepticism About Search Neutrality. In: Berin SZOKA–Adam MARCUS (szerk.): *The Next Digital Decade: Essays on the Future of the Internet. Is Search Now an „Essential Facility”?* TechFreedom, 2010. 438.

⁹¹ Uo., 459–459.

4.2.4. Social media

A social media szolgáltatások terjedésének egyik következménye az lett, hogy a szolgáltatások széles körben történő használata tovább rontotta a nyomtatott sajtó, valamint az internetes sajtótermékek piaci pozícióit, átalakítva az olvasási (fogyasztási) szokásokat.⁹²

Az újabb generációk nem hogy nyomtatott sajtót nem vesznek már a kezükbe, de az interneten is a gyors, rövid (néhány soros), figyelemfelkeltő címmel ellátott tartalmakat keresik, nem kattintva rá az adott online újság honlapjára. Azaz, a Facebook vagy a Google News pl. úgy tud jelentős bevételt generálni a maga számára, hogy nem állít elő saját online tartalmat, hanem mások tartalmait gyűjti össze. Ez pedig a rendkívül drága műfajnak számító oknyomozó, tényfeltáró újságírás visszaszorulását vetíti előre.⁹³

A social media alapvetően nem is tekinthető a médiaszabadság alanyának, két okból: e szolgáltatások nem tekinthetők sajtóterméknek vagy médiaszolgáltatásnak, és így nem tartoznak a médiaszabályozás hatálya alá sem, másrészt pedig nem állítanak elő, és nem szerkesztenek „saját” tartalmat. Amit tesznek – a felhasználói tartalmak összerendezése, azok számára platform biztosítása –, az nem hasonlít a média „hagyományos” tevékenységére.

A social media tehát maga nem tekinthető – a jogi szabályozás szempontjából – „médiának”, mert nem végez szerkesztői tevékenységet, legalábbis nem a hagyományos értelemben. Azaz, nem válogat úgy, az instrukciói szerint dolgozó újságírók által előkészített tartalmak között, mint egy újság főszerkesztője, hanem meghatározott algoritmusok szerint tartalmakat kínál, sorba rendez a felhasználóinak, de úgy, hogy e tartalmakat tőle függetlenül állítják elő (pl. a Facebook). Ezzel együtt is, alapvetően a felhasználó döntése – barátainak, a követett tartalmaknak a meghatározásán keresztül – határozza meg az elé kerülő tartalmak körét, a „szer-

---

⁹² Lili LEVI: Social Media and the Press. *90 North Carolina Law Review*, 1531. (2012); 1537–39., Emily BELL: What's the Right Relationship Between Technology Companies and Journalism? *The Guardian*, 2014. november 23. <http://www.theguardian.com/media/media-blog/2014/nov/23/silicon-valley-companies-journalism-news>

⁹³ L. többek között: Az online aggregátorok működésének hatása a hazai tartalomszolgáltatás iparági folyamataira. (A Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesülete által készített tanulmány) http://mte.hu/dokumentumok/PwC-MTE_TANULMANY_vegso_valtozat_2013.12.09.pdf; Robert W. McCHESNEY – John NICHOLS: *The Death and Life of American Journalism: The Media Revolution that Will Begin the World Again*. New York, Nation Books, 2011.; Robert W. McCHESNEY – Victor PICKARD (szerk.): *Will the Last Reporter Please Turn out the Lights: The Collapse of Journalism and What Can Be Done To Fix It*. New York, New Press, 2011.; Dean STARKMAN: *The Watchdog That Didn't Bark: The Financial Crisis and the Disappearance of Investigative Journalism*. Columbia Journalism Review Books, 2014.

How Facebook and Google Now Dominate Media Distribution. Monday Note, 2014. október 19. <http://www.mondaynote.com/2014/10/19/how-facebook-and-google-now-dominate-media-distribution/>

kesztő” algoritmusok nélkül működő social media oldalak (Instagram, Twitter) pedig még inkább a felhasználó döntése szerint működnek. Amit a social media csinál, a tartalmak összerendezése, tálalása persze szintén egyfajta szerkesztés, de nem olyan, amely a médiaszabályozásból ismert „szerkesztői felelősség” kritériumnak megfelel.

Bár a social media nem állít elő professzionális médiatartalmat, és az online sajtó saját tartalmait széles körben tudja népszerűsíteni, megosztani rajta keresztül, a felhasználók sokszor megelégednek az egyes cikkeknek a social mediából közvetlenül elérhető bevezető soraival (lead), vagy a cikket megosztó barátaik által azokhoz fűzött rövid kommentárokkal, és nem kattintanak rá magára a sajtótermék weboldalára. A social medián keresztüli médiafogyasztás hatással van a sajtó reklámbevételeire is. Így, bár elvben a social media segíthet is a sajtó számára a közönséghez való eljutásban, egyfajta sajátos terjesztőként, közvetítőként, a gyakorlatban a social media–online sajtó kapcsolatnak utóbbi számára jelentős mértékű hátulütői is vannak.

4.2.5. Átalakuló hírszolgáltatás

A régi vágású újságírás és az oknyomozó újságírás halálát vizionálóknál kevésbé pesszimisták is jelzik a számos problémát, amit az internet terjedése okozott. Robin Foster tanulmányában a hírek sokszínűségének lehetőségeit vizsgálta a digitális világban. Abból indult ki, hogy bár az internet látszólag jelentős mértékben hozzájárul a hírek terjedéséhez és sokszínűségük (a források számának) növekedéséhez, mindez új kockázatokat is teremtett. E kockázatok a „digitális közvetítők” (*digital intermediaries*) tevékenységében rejlik. Foster szerint ezen közvetítők (hír-aggregátorok, mint a Yahoo, keresőmotorok, mint a Google, közösségi médiák, mint a Facebook és online üzletek/készülékek, mint az Apple) jelentős mértékben képesek kontrollálni az interneten elérhető híreket, (1) szűk keresztmetszet (bottleneck) jelentenek, amelyeken keresztül a felhasználó a hírekhez jut, (2) szerkesztői jellegű döntéseket hoznak arról, mely híreket továbbítsák vagy tegyék elérhetővé, (3) formálják a hírszolgáltatás jövőbeni üzleti modelljeit és (4) hajlamosak és képesek a politikai agenda befolyásolására.⁹⁴ Ennek megfelelően e közvetítők tevékenységét szabályozni szükséges, a demokratikus nyilvánosság, pontosabban a hírekhez való hozzáférés érdekében.⁹⁵

---

⁹⁴ Robin FOSTER: *News Plurality in a Digital World*. Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford, July 2012. 25–42.

⁹⁵ Foster javaslatai szerint a közvetítőknek egy meghatározott mennyiségű, közérdekű hírt mindenképpen közvetíteniük kellene, amelyek különböző forrásokból származnak, illetve fel kellene állí-

Ettől függetlenül, az internet elkezdte lebontani az akadályokat a professzionális újságírók és a független véleményformálók között, és hozzájárult az újságírás demokratizálódásához, legalábbis abban az értelemben, hogy több hang megjelenését tette lehetővé a nyilvános térben. Másik oldalról legalábbis kérdéses, hogy az internet hogyan befolyásolja az újságírás jövőjét. Egyrészt, az internetes hírszolgáltatások, közösségi oldalak nagymértékben átalakították a korábbi olvasói-felhasználói szokásokat, tömegeket fordítottak el a professzionális médiatermékektől, aláásva így azok gazdasági alapját.⁹⁶ Másrészt, a híraggregátor és közösségi oldalak valódi teljesítmény (tartalom-előállítás) nélkül húznak hasznot a profi újságírók által előállított tartalmakból (is), szintén megbillentve a korábbi üzleti modelleket.⁹⁷ Harmadrészt, a felhasználói szokások változása azért nem érinti a korábbi piaci *status quo* egyes, kiemelten fontos jellegzetességeit: a médiapiacokon még ma is a televízió a legfontosabb (legtöbb reklámbevételt generáló) médium, a hírek elsősorú forrása,⁹⁸ a független fórumoknak tekintett blogok pedig egyáltalán nem vonzanak tömegeket,⁹⁹ és túlnyomórészt az interneten is az offline világban meghatározó médiumok online változatai, weboldalai a legerősebbek, legnépszerűbbek – a piaci viszonyok az internet elterjedésével e tekintetben tehát egyáltalán nem rendeződtek át drasztikus mértékben.¹⁰⁰

A hírszolgáltatás világa tehát változik, de nem feltétlenül úgy, ahogyan azt remélni lehetett. A piaci átrendeződés legnagyobb vesztese a komoly újságírás elsősorú „otthona”, a nyomtatott sajtó, a helyébe lépő új hangok pedig valóban nagyszámban léteznek, de hangerejük csekély, és funkciójuk sem azonos a professzionális újságírással: az oknyomozásra anyagi lehetőségeiknél fogva is már eleve képtelen, szabadidős tevékenységként üzött, vagy éppen ellenkezőleg a „független blogger”-köntösbe bújtatott elit véleményformálók és az internetre adaptált *mainstream* médiatermékek különösebben nem járulnak hozzá a tartalmak, vélemények sokszínűségének növeléséhez.

Mindezekhez képest már szinte csak részletkérdés, hogy mi legyen a sorsa a „hagyományos” televíziókra és a rádiókra vonatkozó, számukra a kiegyensúlyozott tájékoztatást (*impartiality*) előíró, Európában az államok széles körében ismert kötelezettséggel. Az egyik lehetséges válasz szerint, mivel a korábbi szűkösség megszűnt, azaz az új médiavilágban számtalan forrásból tájékozódhat valamennyi

---

tani egy független testületet, amely a hozzáférési gyakorlatot elemzi és azzal kapcsolatos panaszokat fogad be. L. FOSTER i. m. (94. lj.) 43–52.

⁹⁶ Uo., 16–24.

⁹⁷ Az online aggregátorok működésének hatása... i. m. (62. lj.)

⁹⁸ James CURRAN: Reinterpreting the Internet. In: James CURRAN–Natalie FENTON–Des FREEDMAN (szerk.): *Misunderstanding the Internet*. London, Routledge, 2012. 18–19. [A továbbiakban: CURRAN (2008a).]

⁹⁹ Uo., 18–20.; HINDMAN i. m. (X. lj.).

¹⁰⁰ CURRAN (2008a) i. m. (98. lj.) 19.

érdeklődő, ezért ez a korábbi szabályozási megoldás értelmét veszítette, mondhatni, anakronisztikus.¹⁰¹ Steven Barnett és Mike Feintuck ezzel szemben a ki-egyensúlyozott tájékoztatás fenntartása mellett érvel, hangsúlyozva a megbízható, komolyan vett etikai szempontok alapján működő médiumok fontosságát, az új médiakörnyezetben is.¹⁰² Mint Barnett megjegyzi, amíg a televíziós újságírás elkülöníthető az internetes újságírástól, addig nincs indok a médiumspecifikus szabályok megszüntetésére.¹⁰³ Feintuck szerint pedig mára tévesnek bizonyult az a korábban megfogalmazott feltevés, mely szerint a szabad, korlátozásmentes médiapiacra a nézetek sokszínűsége automatikusan megjelenik, és így létrejön a ki-egyensúlyozottság.¹⁰⁴ Ahogy Richard Sambrook fogalmaz, „ha a pártatlanság és az objektivitás elvesztette a jelentését, újra fel kell őket találnunk, vagy alternatív szabályokat alkotnunk az újságírás megalapozására, és annak érdekében, hogy segítsük közérdekű célja szolgálatában – az emberek számára történő információ-átadásban, annak érdekében, hogy szabadon legyenek és gyakorolhassák az önkormányzáshoz való jogukat.”¹⁰⁵

4.3. Új tartalom-előállítók – régi-új felelősök

A felhasználók által előállított tartalmak által felvetett kérdések közül csak azokkal foglalkozunk, amelyek a médiában jelennek meg („médiát” alatt értve a professzionális, hivatás- és üzletszerűen folytatott tevékenységet).

Az egyik megközelítés szerint a felhasználó, ha tartalmat állít elő, éppúgy újságírónak számít, mint a professzionális újságíró, és ezért azonos jogok és kötelezettségek illetik meg, ugyanolyan etikai szabályok vonatkoznak rá.¹⁰⁶ Korábbi okfejtésünkben viszont egyértelműen az következik, hogy a sajtószabadság ott rögzített értelmezéséből adódóan szét kell választani a médiát és a „nem-médiát” (az újságírót és az „alkalmi hozzászólót”), éppen a média, és a sajtószabadság-fogalom devalválásának elkerülése érdekében. Ezt elfogadva állást kell foglalni

---

¹⁰¹ E nézettel vitatkozva jól összefoglalja azt Mike FEINTUCK: *Impartiality in News Coverage: The Present and the Future*. In: Merris AMOS–Jackie HARRISON–Lorna WOODS (szerk.): *Freedom of Expression and the Media*. Leiden & Boston, Nijhoff, 2012. 88.

¹⁰² Steven BARNETT: *Imposition or Empowerment? Freedom of Speech, Broadcasting and Impartiality*. In: Merris AMOS–Jackie HARRISON–Lorna WOODS (szerk.): *Freedom of Expression and the Media*. Leiden & Boston, Nijhoff, 2012., FEINTUCK i. m. (101. l.).

¹⁰³ BARNETT, i. m. (102. l.) 58.

¹⁰⁴ FEINTUCK, i. m. (101. l.) 88.

¹⁰⁵ Richard SAMBROOK: *Delivering Trust: Impartiality and Objectivity in the Digital Age*. Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford, July 2012. 39.

¹⁰⁶ Tarlach MCGONAGLE: *User-generated Content and Audiovisual News: The Ups and Downs of an Uncertain Relationship*. In: *Open Journalism. IRIS Plus*, 2013/2, 13.

arról is, felelős lehet-e a média akkor, ha ilyen tartalmat emel be saját tartalmi közé (ha a hivatásos újságíró és a *user* azonos státuszú, akkor ez a kérdés fel sem merül).

A *user generated content* esetében tehát nem egyértelmű, hogy ki felel a tartalom jogsértő jellegéért. A jogrendszerek korábbi, az online világ létrejötte előtti időkből született válaszai ugyan inkább arra mutatnak, hogy az átvett tartalomért alapvetően az átvevő médium felel, de az e logika alapján született bírói ítéletek többek erőteljes tiltakozását váltják ki.¹⁰⁷

E kérdésben az EJEB még nem foglalt állást általános érvennyel, de két döntésében is jelezte, hogy ennek tisztázatlansága a tagállami jogrendszerekben az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglalt jogok megsértéséhez vezethet. Az *Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine* ügyben¹⁰⁸ a panaszos lapnak a rágalmozó felhasználói tartalom közzététele miatt történt felelősségre vonása az ukrán jog világos, a felelősség kérdését tisztázó rendelkezéseinek hiányában jogsértőnek minősült. A *K.U. v. Finland* ügyben¹⁰⁹ a magánélethez való jog megsértését jelentette az, hogy a finn jog szerint nem volt azonosítható az a személy, aki a kiskorú panaszos nevében erotikus hirdetést jelentetett meg az interneten. Egy német bírósági ítélet pedig a Wikipédia internetes lexikont fenntartó alapítványt tette felelőssé azon rágalmozó tartalomért, amelyet a lexikon egy szerzője írt bele egy szócikkbe, holott a Wikipédia szerkesztési elve szerint bárki szabadon írhat szócikket, vagy bővítheti, javíthatja a meglévőket, a fenntartó a szerzőket nem ismeri.¹¹⁰

Tarlach McGonagle ugyanakkor arra hívja fel a figyelmet, hogy az adott esetben alkalmazott szerkesztési eljárás/kontroll befolyásolhatja a felelősség mértékét is; a moderáció többféle formája – előzetes, utólagos, aktív, reaktív – elvben eltérő felelősségi szabályok alkalmazását teszi lehetővé.¹¹¹ (Ennek megfelelően elvben, minél erősebb a szerkesztői kontroll, annál nagyobb lehetne a felelősség. A gyakorlatban ez azt jelentené, hogy az online fórumok moderálásának léte vagy

---

¹⁰⁷ 'European Court strikes serious blow to free speech online' Statement of Article 19., 14 Oct 2013. <http://www.article19.org/resources.php/resource/37287/en/european-court-strikes-serious-blow-to-free-speech-online>; 'Ruling of Hungarian Constitutional Court can further curb freedom of expression, warns OSCE media freedom representative' Vienna, 29 May 2014. <http://www.osce.org/fom/119216>

¹⁰⁸ *Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine* no. 33014/05. 2011. május 5-i döntés.

¹⁰⁹ *K.U. v. Finland*, no. 2872/02, 2008. december 2-i ítélet.

¹¹⁰ OLG Stuttgart Urteil vom 2.10.2013, 4 U 78/13., http://lrw.juris.de/cgi-bin/laender_rechtsprechung/document.py?Gericht=bw&nr=17388

Wikimedia is liable for contents of Wikipedia articles, German court rules. *PC World*, 2013. November 27. <http://www.pcworld.com/article/2067460/wikimedia-is-liable-for-contents-of-wikipedia-articles-german-court-rules.html>

¹¹¹ MCGONAGLE, i. m. (106. lj.) 18.

nemléte döntő elem lenne annak megítélésében, hogy a fórum szolgáltatója „szerkesztője” is egyben a fórumnak, és ily módon a moderált fórumok közelebb kerülnének a média hagyományos fogalmához.)

Jackie Harrison felhívja a figyelmet a *user generated content* (pontosság, tájékozottság, teljesség vonatkozásában jelentkező) minőségbeli problémáira.¹¹² Lorna Woods ezzel összefüggésben pedig rögzíti, hogy „a kérdés bonyolultabb annál, mint hogy egyszerűen azt mondjuk, a több beszéd egyúttal több szabadságot is jelent.”¹¹³ A sajtószabadság célja szerint a minőségi, megbízható, szisztematikus munka nyomán előálló tartalmakat védi; ez nem akadályozhatja meg a felhasználókat a tartalmak előállításában, és tőlük a szakmai-etikai sztenderdek betartása sem várható el, de a professzionális médiának éppen ezért egyensúlyoznia kell, és időnként óvatos döntést hoznia arról, átvesz-e egy-egy – potenciálisan jogsértő – felhasználói tartalmat.¹¹⁴

Külön is említést érdemel az online kommentek (az egy, a professzionális média által előállított cikkhez, vagy akár egy magánblog vagy -weboldal bejegyzéséhez fűzött, névtelen hozzászólások) kérdése. Általános és kiérlelt válasz egyelőre arra a kérdésre sincs, miszerint felelhet-e a komment jogsértő tartalmáért a weboldal tartalomszolgáltatója, aki nem ismeri a kommentelőt, és nem maga tette közzé a jogsértő tartalmat (ahhoz csak felületet biztosított). Bár az online világ ezt szinte apokalipszisként éli meg, de a jogi válaszok jellemzően nem zárják ki a weboldal tartalomszolgáltatójának felelősségét. Erre utal az eddigi egyetlen EJEB ítélet, amely a weboldal ellenében döntött,¹¹⁵ valamint a magyar Alkotmánybíróság döntése is.¹¹⁶ A kommentek szabadsága (azaz: korlátozatlansága) híveinek érvei sokfélék, de ami számunkra most fontos – a sajtószabadság fogalmi elemei szempontjából –, hogy mindegyikük vagy tagadja a komment és az annak közzétételét lehetővé tevő tartalomszolgáltató (adott esetben a „média”) közötti kapcsolatot, vagy nem vesz arról tudomást.¹¹⁷ Ez nem csak azt jelenti, hogy a két fél általában nem ismeri egymást, hanem azt is, hogy az így érvelők szerint érdekeikben sin-

---

¹¹² Jackie HARRISON: Freedom of Expression: The BBC and User Generated Content. In: Merris AMOS–Jackie HARRISON–Lorna WOODS (szerk.): *Freedom of Expression and the Media*. Leiden & Boston, Nijhoff, 2012.

¹¹³ Lorna WOODS: User Generated Content: Freedom of Expression and the Role of the Media in a Digital Age. In: Merris AMOS–Jackie HARRISON–Lorna WOODS (szerk.): *Freedom of Expression and the Media*. Leiden & Boston, Nijhoff, 2012. 168.

¹¹⁴ Uo., 168.

¹¹⁵ *Delfi AS v. Estonia*, no. 64569/09, 2013. október 10-i ítélet. Megerősítve a Nagykamara (Grand Chamber) 2015. június 16-i ítéletével.

¹¹⁶ 19/2014. (V. 30.) AB határozat.

¹¹⁷ A blogbejegyzéseken, publicisztikákon túl e kérdésben viszonylag kevés az alapos, szakmai szempontból átgondolt írás. Ezek közül l. pl. NÁDORI Péter: *Delfi AS v. Észtország: strasbourgi döntés a névtelen kommentekért viselt szolgáltatói felelősségről*. *Infokommunikáció és Jog*, 2013. december és uő: *Kommentek a magyar interneten: a polgári jogi gyakorlat*. *In Medias Res*, 2012/2.

csen átfedés. Holott a *Delfi*-ügyben az EJEB egyik érve éppen ez volt, nevezetesen, hogy a kommentelés lehetőségének biztosítása az internetes újság professzionális tevékenységének része volt. A lap érdekelt volt az olvasók és a kommentek számának növelésében, amelytől hirdetési bevételei függtek.¹¹⁸ Azaz, érvel az EJEB, a kommentek – bár szerzőjük nem a lap alkalmazottai – mégis a lap tartalmának részévé váltak.

5. Az internet és a demokratikus nyilvánosság

5.1. Az internet szabályozásáról

Az interneten nyújtott, elérhető tartalom egy részét bizonyosan „médiának” tekintjük, még ha nem is vagyunk benne egészen biztosak, hol húzódnak határvonalai. A korábbi okfejtésünk szerint tehát az internet mint médium a jogi szabályozás tárgya lehet. Az internet szabályozásának kérdése azonban már a kiindulópontnál bizonytalansággal tölti el az e kérdésen töprengőket. El sem juthatunk az egyes részkérdésekhez addig, amíg nem vizsgáljuk meg, hogy az internet mint médium egyáltalán lehet-e különálló, speciális szabályozás tárgya avagy sem?

A korábbiakban, egy-egy új médium elterjedését követően, rövidebb-hosszabb idő elteltével megjelent az adott médiumra vonatkozó önálló szabályozás (sajtótörvények, rádiójog, később az elektronikus média szabályozása), míg az internetre vonatkozóan ilyen, speciális szabályrendszer az elterjedése óta eltelt bő két évtizedben a nyugati világban még nem született. A múlt század nyolcvanas éveitől kezdve terjedt el egy tudományos nézet, mely szerint a (média)technológia jellege meghatározza a jogi szabályozást is, azaz a jog adaptálódik a technológiához.¹¹⁹ Ebből a felfogásból az következik, hogy mivel az internetet igen nehézkesen lehet csak szabályozni (joghatósági, végrehajtási, felelősségi kérdések, problémák miatt), ezért azt nem is szükséges szabályozás alá vonni. Ahogyan Majtényi László és Polyák Gábor fogalmaz, „az új média szabadnak született, noha, persze, nem jogmentes terület, semmiféle cenzúrát, fegyelmező hivatalt nem tűr, ennek fő oka, hogy technológiai okokból sem zabolázható állami eszközökkel.”¹²⁰

A későbbiekben arra szeretnék rávilágítani, hogy az internet meglepően kevéssé „új” abban az értelemben, hogy a „hagyományos” média számos problémáját megörökölte, pontosabban megújította, olykor még mértékét is megnövelve repro-

---

¹¹⁸ *Delfi*-ügy (115. lj.), (89) bek. – a bíróság komplex érvelését, illetve annak kritikáját ezúttal mellőzzük, mert szorosan nem tartozik a tárgyunkhoz.

¹¹⁹ Elsőként I. Ithiel DE SOLA POOL: *Technologies of Freedom*. Harvard University Press, 1983.

¹²⁰ MAJTÉNYI László–POLYÁK Gábor: A szabadság hazai hagyományának megtagadása – új média-törvények Magyarországon. *Közjogi Szemle*, 2011/1. 4.

dukálta az új környezetben, beleértve az önkényes állami beavatkozás lehetőségét, a véleményközlés hatékonyságában és a véleményekhez való hozzáférés esélyeiben mutatkozó egyenlőtlenségeket, valamint a kommercializálódást. Ezeken túlmenően az internet új, nem várt problémákat is generált, a vélemények sokszínűségét veszélyeztető magánkorlátozások új módozataival, a magánszféra megsértésének kibővült lehetőségeivel és a minőségi újságírás gazdasági alapjainak ellehetetlenítésével. Ezek pedig már – ha elfogadjuk őket – kellő súlyú érvek a jogi beavatkozás mellett, amelyet az állítólagosan szabadnak született internetnek mégiscsak túrnie kell. Persze, ahogy a szerzők is írják, az internet egyáltalán nem jogmentes, az általános hatályú jogszabályok (polgári jog, büntetőjog stb.) vonatkoznak az ott elérhető tartalmakra, és számos internetspecifikus részkérdés is jogilag – jórészt európai uniós szinten – rendezett (elektronikus kereskedelem, elektronikus hírközlés, lekérhető médiaszolgáltatások, válaszjog, szerzői jogi kérdések stb.), de igaz, önálló „internettörvény” nincs, és a meglévő jogszabályok alkalmazásának hatékonysága sem lehet eleve olyan mértékű, mint a „hagyományos” médiavilágban.

Tambini, Leonardi és Marsden az „ősi, szabályozástól mentes internetet” egyszerűen mítosznak nevezi, hiszen az nem függetleníthető a társadalmi élettől, így az azokra vonatkozó jogi, etikai szabályoktól, vitáktól, károktól, felelőségektől sem.¹²¹ Des Freedman pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy tévedés az internettel kapcsolatban bármit a technológia által „eleve elrendeltnek” tekinteni.¹²² Freedman szerint az internet egy olyan technológiai rendszer, amely egyszerre szolgál magán- és közérdeket – és nem az első ilyen a történelemben.¹²³ Ennek megfelelően teljesen legitim felvetés az, mely szerint az internettel kapcsolatban demokratikus államok – és nem „kiszervezett” magánérdekek képviselői, autoriter kormányzatok vagy átláthatatlan szupranacionális szervezetek –, felismerve a közérdeket, a polgárai számára rendelkezésre álló nagyobb hozzáférést és elszámoltathatóságot célozva, szabályozással élhetnek.¹²⁴

A szabályozás technikai nehézsége nem érv a szabályozás ellen, pontosabban nem meggyőző érv. A fő kérdés inkább az, hogy mit szeretnénk az internettől? Ha azt, hogy a lehető legnagyobb mértékben járuljon hozzá a demokratikus nyilvánosság működéséhez, a vélemények sokszínűségéhez, az azokhoz való hozzáférés demokratizálódásához, valamint az offline médiavilágban tapasztalt gazdasági és politikai egyenlőtlenségek kiküszöböléséhez, akkor felvethető a kérdés, hogy képes lehet-e ezen célok megvalósulását elősegíteni a jogi szabályozás?

---

¹²¹ Damian TAMBINI–Danilo LEONARDI–Chris MARSDEN: *Codifying Cyberspace. Communications Self-regulations in the Age of Internet Convergence*. London–New York, Routledge, 2007. 294.

¹²² Des FREEDMAN: Outsourcing Internet Regulation. In: James CURRAN–Natalie FENTON–Des FREEDMAN (szerk.): *Misunderstanding the Internet*. London–New York, Routledge, 2012. 116.

¹²³ Uo.

¹²⁴ Uo., 98.

Ha úgy látjuk, hogy e célokat egynémely, az internettel kapcsolatban észlelhető jelenség egyenesen veszélyezteti, akkor szintén felmerül e károk jogi eszközökkel való elhárításának megkísérlése. Mielőtt azonban a lehetséges jogi szabályozás mi-benlétéről ejtenénk szót – ami e tanulmánynak nem célja – fel kell mérni az internet (pontosabban: az interneten keresztül elérhető, funkcióját és célját tekintve „médiának” minősülő szolgáltatások összessége által meghatározott online nyilvánosság) jelenlegi állapotát, illetve azt, hogy saját, „ágazati” törvény nélkül, a vonatkozó általános jogszabályok kikerülésének számos lehetősége mellett, tehát bizonyos részben a jog által „magára hagyottan” miként működik az internet szabad piaca. E tanulmány értelemszerűen nem törekszik teljes és alapos felmérésre, mindössze egy ilyen vizsgálat lehetséges kiindulópontjainak és szempontjainak feltárását célozza.

Nunziato annak szükségét veti fel, hogy az internetre is alkalmazni kelljen az amerikai alkotmányjogban kiforrott ún. *public forum* doktrínát, amely szerint a közösségi terek (parkok, utcák stb.) a véleménynyilvánítás legitim színterei, amelyeket csak alapos indokkal lehet korlátozni.¹²⁵ Nunziato amellett érvel, hogy az internetet annak ellenére ilyen közfórumnak kellene tekintetni, hogy ma már az infrastruktúráját működtető eszközök főként magántulajdonban vannak.¹²⁶ Ezzel egybevághat Robert McChesney és John Foster eszmefuttatása, amely szerint a hírközlés területén végrehajtott dereguláció és privatizáció az elsősorú felelős az interneten megtalálható tulajdoni koncentrációért, és így az internethez fűzött remények szertefoszlásáért.¹²⁷

5.2. Egyenlő esélyek – új demokrácia

A széles körben elterjedt nézet szerint az internet a demokratikus társadalmi berendezkedést is képes megújítani, mi több, képes hozzásegíteni autoriter államok társadalmait a demokrácia „alulról jövő” kikényszerítéséhez. Russell Weaver könyvében mindkét folyamatra számos példát hoz (legjellemzőbben l. az „arab tavasz” eseményeinek és a Twitter-használatnak az összefüggéseit).¹²⁸ James Curran ugyanakkor arra hívja fel a figyelmet, hogy a demokratizálódni kívánó társadal-

---

¹²⁵ A Legfelső Bíróság gyakorlatában elsőként l. *Hague v. CIO*, 307 U.S. 494 (1939); NUNZIATO i. m. (61. l.) 42–48., 70–87.

¹²⁶ Ugyanakkor a doktrína alapján a véleménynyilvánítás bizonyos megszorításokkal a magántulajdonú, de a nagyközönség számára nyitva álló intézményekben is szabadon gyakorolható, l. *Pruneyard Shopping Center v. Robins* 447 U.S. 74 (1980) és *International Society for Krishna Consciousness v. Lee* 505 U.S. 672 (1992).

¹²⁷ FOSTER–MCCHESNEY: i. m. (80. l.)

¹²⁸ RUSSELL L. WEAVER: *From Gutenberg to the Internet: Free Speech, Advancing Technology, and the Implications for Democracy*. Durham, Carolina Academic Press, 2013. 73–142.

makban nem az internet, illetve az azokon keresztül elért közösségi oldalak idézték elő e társadalmi változásokat, hanem csak a már meglévő folyamatokra erősítették rá.¹²⁹ Az internet kétségtelenül egy rendkívül hatásos eszköz az aktivisták összekapcsolására, a vélemények cseréjére, a különböző események szervezésére. De a kommunikációra való megnövekedett képességet nem szabad összekeverni annak tényleges hatásával.¹³⁰ A nyugati államokban az internethasználat hozzájárulása a demokrácia fejlődéséhez legalábbis tisztázatlan.¹³¹ Úgy tűnik, a való világban tapasztalt politikai viszonyok jobbra reprodukálódnak az interneten is. Az interneten elérhető legerősebb hangok az offline világ *mainstream* médiumainak megkettőzött hangjai, a független véleményformálók pedig – ha vannak – háttérbe szorulnak.¹³² Jerome Barron megjegyzése a múlt század hatvanas éveiből ma is találó: „egy közösség lehetőségei a szólásszabadság gyakorlására nem az alternatív médiumok sokaságának meglétéén, hanem annak lehetőségein múlik, hogy mennyire lehetséges a véleményeket a legnagyobb hatású médiumokban megjeleníteni.”¹³³ (The test of a community’s opportunities for free expression rests not so much in an abundance of alternative media but rather in an abundance of opportunities to secure expression in media with the largest impact.)

Ráadásul azt sem állíthatjuk, hogy a szólásszabadsággal szemben fellépni kívánó államok eszköztelenek lennének az internettel szemben. Az olyan államok, mint Irán vagy Kína „sikerrel védik meg” politikai berendezkedésüket, mi több, az internet által segítséget kaptak a magánszféra további felszámolásához, polgáraik folyamatos megfigyeléséhez. Egyáltalán nem evidens tehát, hogy az internet nem képes ártani a demokratizálódási igényeknek, azt célul tűző, elnyomott mozgalmaknak.¹³⁴

5.3. Egyenlő esélyek – kommercializálódás

Az internethez fűzött korai remények szerint az új médium egy más jellegű demokratizálódási folyamat katalizátora is lehetett volna, amely a *mainstream* mé-

¹²⁹ James CURRAN: Rethinking Internet History. In: James CURRAN–Natalie FENTON–Des FREEDMAN (szerk.): *Misunderstanding the Internet*. London, Routledge, 2012. 45. [A továbbiakban: CURRAN (2008b).]

¹³⁰ CURRAN (2008a) i. m. (129. l.) 7.

¹³¹ Jacob ROWBOTTOM: *Democracy Distorted. Wealth, Influence and Democratic Politics*. Cambridge–New York, Cambridge University Press, 2010. 243.

¹³² Jacob ROWBOTTOM: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. *Fundamentum*, 2007/2. Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. *The Modern Law Review*, vol. 69., no. 4. (2006) 489.

¹³³ BARRON (1967) i. m. (4. l.) 1653.

¹³⁴ L. erről: Evgeny MOROZOV: *The Net Delusion. The Dark Side of Internet Freedom*. New York, Public Affairs Publishing, 2011.

diában elfoglalt „piaci hadállások” megingatásában öltött volna testet. Mivel az internetet szabadon, különösebb költség nélkül lehet használni a vélemények kifejezésére, és a tartalom tárolásának kapacitása elvileg korlátlan, ezért jóval több hang és többféle vélemény tud ott megjelenni, mint a nyomtatott sajtóban, rádióban, televízióban, a súlyos költségek formájában megjelenő „belépési küszöb” – amely a független véleményformálást eddig megnehezítette – eltűnik. Ezzel pedig a közönség is jól jár, hiszen többféle hang közül találhatja meg az őt érdeklőt, valamint az ezekhez való hozzáférést sem korlátozza külső szereplő, illetve a hozzáférésnek számára jelentős költsége sincsen.

A gazdasági különbségek ugyanakkor az interneten egyáltalán nem tűntek el. A sikeres internetes tartalomszolgáltatás költsége szintén óriási, így a piaci szűkösség – a korábitól eltérő módon, de hasonló eredménnyel – megmarad.¹³⁵ Mindenki más – a sok független blogger, véleményközlő – a nagyközönség számára láthatatlan; tartalmaikat kevesen keresik és kevesen olvassák. Az internet sem mentes a nagyvállalati dominanciától, a piaci koncentrációtól, a tartalmat ellenőrző kapuőröktől, a gazdasági alapú kirekesztéstől.¹³⁶ Eli Noam egyenesen azt állítja, hogy „az internet alapvető gazdasági jellegzetességei” azt sugallják, hogy „ha a médiapluralizmusra gondolunk, az internet nem a megoldás, hanem éppenséggel maga válik a problémává.”¹³⁷ Ha ezt túlzásnak érezzük is, annyi bizonyos, hogy az internet nem hozott létre kiegyenlítettebb játékkeret a kicsi és a nagy vállalkozások között.¹³⁸ A nagy internetes cégek „kolonizálták” a kibernetet.¹³⁹ A leglátogatottabb weboldalak kivétel nélkül azon vállalatok kezében van, amelyek az offline világban is erős piaci pozícióval rendelkeznek, és akik az üzleti sikerben érdekeltek.

Ennek ellenére nem állítható, hogy az internet ne növelte volna ténylegesen a demokratikus nyilvánosság mozgásterét, illetve, hogy ez a fajta kommercializálódás ne járult volna hozzá az internet gyors elterjedéséhez és népszerűségéhez, a technológia folyamatos fejlődéséhez, de a kezdeti remények valóra váltására már jóval kevésbé alkalmas – a „profit legyőzi az elveket”.¹⁴⁰

---

¹³⁵ KENYON i. m. (32. lj.) 403.

¹³⁶ James CURRAN–Natalie FENTON–Des FREEDMAN: Conclusion. In: James CURRAN–Natalie FENTON–Des FREEDMAN (szerk.): *Misunderstanding the Internet*. London, Routledge, 2012. 180.

¹³⁷ Philip M. NAPOLI–Kari KARPPINEN: Translating Diversity to Internet Governance. *First Monday*, 2013. december 2. <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/4307/3799>. Idézi: KENYON i. m. (32. lj.) 404.

¹³⁸ CURRAN (2008a) i. m. (129. lj.) 14.

¹³⁹ CURRAN (2008b) i. m. (129. lj.), 54.

¹⁴⁰ Sandor VEGH: Profit over Principles: The Commercialization of the Democratic Potentials of the Internet. In: Katharine SARIKIS–Daya K. THUSSU (szerk.): *Ideologies of the Internet*. Cresskill, New Jersey, Hampton Press, 2006. 63–78.

6. Merre halad a sajtószabadság szabályozása, és mi az állam szerepe?

Ha jól működő, és a demokráciát szolgáló demokratikus nyilvánosságot szeretnénk, akkor szükségünk van az állami szabályozásra – erre tanít az elmúlt két évtized, amelyben végignézhattük az internettel mint új médiummal kapcsolatban megfogalmazott kezdeti remények szertefoszlását. Persze, a médiával kapcsolatban megfogalmazott sarkos állítások mindig túlzottan általánosítóak lesznek: az internet valóban gazdagította az életünket, valóban hozzájárult a média sokszínűségének növeléséhez, de eközben egyrészt reprodukálta a „hagyományos” médiavilág problémáit, valamint újakat is kreált azok mellé – kétséges tehát, hogy a mérleg végeredményben inkább pozitív vagy negatív-e, a csalódottság-érzés viszont bizonyos.

A szabályozás iránti vágyat ugyanakkor óvatosan, megfelelő keretek közé kell szorítani. Egyfelől a jogi megoldás nem lehet csodaszer, csak legfeljebb hasznos segítség a közérdekű célok eléréséhez, másfelől az állami beavatkozás a még mindig képlékeny, soha nem megjósolható, folyamatos változások elé néző internet esetében eleve kockázatos, amennyiben hatékonysága kérdőjeles, és akár még az elhárítani kívánthoz képest nagyobb károk okozója is lehet. Ráadásul az internet jellegéből adódóan a szabályozás nemigen lehet pusztán állami; amennyiben hatékonyságot várunk tőle, úgy európai, vagy még inkább egyenesen univerzális szintre kellene emelkednie.

A jövő európai (uniós és tagállami) médiaszabályozásának nem csupán az lesz a feladata, hogy definiálja a média fogalmát, és meghatározza a sajtószabadság jogosultjait, hanem az is, hogy valóban egyenlő feltételeket teremtsen az Európában elérhető mediaszolgáltatások (és egyéb médiapiaci értékláncbeli szereplők) számára, illetve meghatározza a szabályozás egyes szintjeit, amelyek az egyes szolgáltatástípusokhoz kapcsolódnak. Tudomásul kell venni, hogy a sajtószabadsággal kapcsolatos „érdekelti körbe” több, új típusú szolgáltatás nyújtója is belépett, akiknek – ha ragaszkodunk korábbi elveinkhez a média demokratikus feladataival kapcsolatban – a jogok biztosításán túl kötelezettségeket is elő lehet írni. Hogy aztán azon szabályozási terhek és megoldások, amelyek megteremtése akár már a közeli jövőben realiztikusnak látszik (internethozzáférés-szolgáltatók kötelezése a tartalmak közötti diszkriminatív különbségtétel elkerülésére, a keresőmotorok átlátható működésre való kötelezése, a szerzői jogok rendezése tartalomaggregálás, -megosztás esetén, újraértelmezett *must carry* szabályok, a „quality press” állami támogatása stb.) mennyiben járulnak hozzá ténylegesen a demokratikus nyilvánosság működéséhez, illetve milyen módon tud ezen kívül az állam tenni a médiáért, az a jövő kérdése.

Bár csábítóan könnyű lenne azt mondani, hogy az egyenlő piaci feltételek felé vezető első – ráadásul külső hozzájárulást, beleegyezést nem igénylő – lépés a szabályozási környezet drasztikus liberalizálása lenne, valójában ezzel az európai mé-

diaszabályozás közös alapjait ásnánk alá. A demokratikus nyilvánosság védelme, az ahhoz fűződő közérdek elismerése ez az alap. Jelenleg sem az EU, sem pedig az egyes, nemzetközi tagsággal bíró civil és érdekvédelmi szervezetek sem irányozzák elő ennek felszámolását, azaz, a gyermekvédelemnek, választási jognak, a gyűlöletbeszéd, rágalmazás, becsületsértés, magánélet megsértése tiltásának, adatvédelemnek, különböző hozzáférési jogoknak, *must carry* és *must offer* szabályoknak, a médiapluralizmusnak és kulturális sokszínűségnek, versenyszabályozásnak, európai műsorkvótáknak, valamint a közpénzből fenntartott közszolgálati médiának maradniuk kell.¹⁴¹ Más kérdés, hogy a szabályok természetesen módosulhatnak, illetve nem érvényesülnek kivétel nélkül azonos módon, minden szolgáltatás vonatkozásában.

Az európai államoknak tehát számos feladatuk lesz. Egyfelől, meg kell állapodniuk az új, közös európai médiaszabályozás részletkérdéseiben, amelyek egy egységes szabályozási keretet határoznak meg. Ennek része kell legyen az a megoldás, amely az Európán kívülről érkező szolgáltatásokkal szembeni fellépést teszi lehetővé, az európai közönség védelmében. Ezen túlmenően saját tagállami médiaszabályozásukkal is kezdeniük kell valamit. A nemzeti (szabályozási) jellegzetességek lenyesegetése e tekintetben a könnyebbik, de korántsem biztos, hogy a célravezetőbb út: a nemzeti médiaszabályozás éppen úgy egy adott állam „kulturális terméke”, és így a sokszínű Európa értéke – egységes piaci szempontból: elviselendő kellemetlensége – lehet, mint sok más, megőrzendő sajátosság.

Az állam a fenti gondolatmenetben olyan, amely önkorlátozást tanúsít a szólás- és sajtószabadsággal szemben, és egyúttal meg akarja védeni azt a korlátozásra képes magánérdekektől is, a szabályozás pedig olyan, amely képes e kettős feladat ellátására. Az az állam és az a szabályozás, amelyekről beszélünk tehát „nem az az állam, amelyet jelenleg látunk és nem az a szabályozás, amelynek jelenleg ki vagyunk téve, de olyan, amelynek elérésére törekednünk kell”.¹⁴²

¹⁴¹ The Challenges... i. m. (60. lj.), On the Road... i. m. (43. lj.).

¹⁴² FREEDMAN i. m. (122. lj.) 117.

